

SUKUPUOLISUUS RIPPIKOULUSSA

Artikkeli sukupuolisuuden kohtaamisesta rippikoulussa

Eppu Rantala

Opinnäytetyö, kevät 2018

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK)

+ diakonian virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Rantala, Eppu. Sukupuolisuus rippikoulussa – Artikkelikokoomus sukupuolisuuden kohtaamisesta rippikoulussa. Kevät 2018, 50 s., 1 liite. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali-alan koulutusohjelma, kirkollinen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, Sosionomi (AMK) + diakonian virkakelpoisuus.

Opinnäytteen tavoitteena oli tukea kirkon rippikoulutyötä ja seurakuntien työntekijöitä kohtaamaan nuoren sukupuolisuus rippikoulussa osana rippikoulusuunnitelman 2017 tavoitteita. Opinnäytetyön yhteistyötahona toimi Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallituksen Kasvatus ja perheasiat –yksikkö (KKP).

Opinnäytetyön tuote-osa oli artikkeli, joka julkaistiin KKP:n rippikoulusuunnitelmaa 2017 täydentävässä artikkelikokoelmassa internetversiona sekä kirjassa Kaunis ihminen – sukupuolisuus ja seksuaalisuus seurakunnan toiminnassa. Opinnäytetyön teoria liittyi sukupuolisuuteen, seksuaalisuuteen ja sukupuolensitiivisyyteen sekä rippikouluun ja rippikoulusuunnitelmaan.

Opinnäytetyö alkoi teoriaan tutustumisella keväällä 2017, jonka pohjalta artikkeli kirjoitettiin. KKP ja kirjan kustannustoimittaja antoivat palautetta artikkelista prosessin eri vaiheissa, jonka pohjalta lopullinen artikkeli muodostettiin. Lisäksi KKP:n asiantuntijat antoivat palautetta valmiista artikkelista. Artikkelissa käsiteltiin nuoren sukupuolisuuspuhetta, sukupuolensensitiivistä työtä ja kohtaamista sekä rippikouluopetusta. Artikkelissa painotetaan sitä, että sukupuolesta voidaan puhua rippikoulussa seksuaalisoimatta sitä. Artikkelissa annetaan käytännön toimintamalleja rippikoulutyöhön ja herätetään lukijaa pohtimaan kohtaamisen kysymyksiä.

Asiasanat: nuoruus, sukupuolisuus, rippikoulu, rippikoulusuunnitelma 2017, diakonia, kohtaaminen

ABSTRACT

Rantala, Eppu. Gender at confirmation training, article about encountering gender at confirmation training. Spring 2018, 50 p., 1 appendices. Language: Finnish, Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

Study was continue for year 2007 study for Issue of corporality, gender and sexuality in confirmation training.

The aim of this study was to support confirmation training work and workers in Finnish Evangelical Lutheran Church to encounter young people's gender at confirmation training as a part of the objectives of the confirmation training plan 2017. The collaborating organization of this study was the Church Council Department of Education and Domestic Affairs, also known as KKP.

The product part of the study was to write an article which was published in KKP's article collection on the internet and a book called "Kaunis ihminen – sukupuolisuus ja seksuaalisuus seurakunnan toiminnassa". The theoretical framework of the study concentrated on youth's life, gender, sexuality and gender sensitivity.

The process of the study started with research of the theory in spring 2017. KKP and copy editor gave feedback concerning the article throughout the process. KKP also gave feedback on the article after it was finished. The article was about young people's gender speech and teaching at confirmation training without sexualizing the gender. It discussed also the gender sensitive way to work and encountering. The aim of the article was to offer practical advice for confirmation training work and awake workers to think about the questions of encountering.

keywords: confirmation training, youth, gender, confirmation training plan 2017, diaconia, encountering

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KESKEISET KÄSITTEET JA TYÖN TAVOITE	7
3 NUORUUS, SUKUPUOLISUUS JA SEKSUAALISUUS	10
3.1 Nuoruus	10
3.2 Sukupuolisuus	12
3.3 Seksuaalisuus	15
3.4 Ihmisen sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden kohtaaminen kirkossa	17
3.5 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ja toiseus.....	19
4 RIPPIKOULU KOHTAAMISEN TILANA.....	22
4.1. Rippikoulu.....	22
4.2 Ihme-teologia pedagogisena lähtökohtana	25
4.3 Rippikoulusuunnitelma 2017.....	26
4.4 Sukupuolisensitiivinen rippikoulu	28
4.5 Sukupuolisuus rippikouluopetuksessa	30
4.6 Diakonia, rippikoulu ja kohtaaminen	32
5 ARTIKKELIN KIRJOITTAMIS- JA JULKAISEMISPROSESSI.....	35
5.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja artikkelin rakenne.....	35
5.2 Prosessin kuvaus ja kulku	36
6 POHDINTA	39
6.1 Johtopäätökset	39
6.2 Eettisyys ja luotettavuus	41
6.3 Ammatillinen kasvu.....	42
6.4 Ajatuksia tulevaisuuden opinnäytetöihin ja tutkimuksiin.....	43
LÄHTEET	44
LIITE1 ARTIKKELI	51

1 JOHDANTO

Rippikoulu on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon menestystuote. Rippikoulun käy edelleen noin 84 prosenttia koko 15 vuotta täyttävien ikäluokasta. Rippikoulu on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasteopetusta, jonka lopuksi rippikoululainen konfirmoidaan itsenäiseksi seurakunnan jäseneksi. (Kokkonen 2016, 16.)

Opinnäytetyönäni oli artikkelin kirjoittaminen Suomen evankelis-luterilaisen kirkkohallituksen Kasvatus ja perheasiat -yksikölle eli KKP:lle. Artikkelissa tarkastelin, miten Rippikoulusuunnitelma 2017:n tavoitteet nuorten kohtaamisesta ja sukupuolisensitiivisyydestä voidaan juurruttaa rippikoulutyön käytäntöihin ja miten nuoren sukupuoli-identiteetin kehitystä voidaan tukea. Artikkelin kohderyhmänä ovat seurakunnasta riippuen papit, nuorisotyönohjaajat, kanttorit, diakonit ja varhaiskasvatuksen ohjaajat sekä vapaaehtoiset. Artikkelin julkaistiin sähköisessä Rippikoulusuunnitelmaa 2017 täydentävässä artikkelikokoelmassa sekä kirjassa *Kaunis ihminen – sukupuoliuus ja seksuaalisuus seurakunnan toiminnassa*, toimittanut Heli Pruuki. Kirja julkaistiin tammikuussa 2018.

Artikkelin sisältö perustuu yhdessä työelämän yhteistyötahon kanssa pohdittuihin keskeisiin kysymyksiin ja näkökulmiin, laajoihin lähdetietoihin sekä ammatilliseen osaamiseen. Artikkelin sisällön tärkein tavoite oli täydentää olemassa olevaa materiaalia. 2000-luvun aikana on kirkossa ja yhteiskunnassa huomattu jatkuvasti kasvavaa tarvetta tukea nuoren sukupuolisuuden, ruumiillisuuden ja seksuaalisuuden kehityksen ja olemisen kysymyksiä (Jari Pulkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 9.8.2017). Nämä kysymykset ovat haastaneet kirkkoa ristiriitoihin viimeisen 15 vuoden aikana ja erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta kirkko näyttäytyy usein jakautuneena.

Tämä opinnäytetyö on jatkoa vuonna 2007 sosionomi (AMK), kirkonnuorisotyönohjaaja opintoihini valmistuneelle opinnäytetyölleni *Ruumiillisuuden, sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden kysymykset rippikoulussa – Materiaalia rippikouluun*, jossa esiteltiin näkökulmia rippikoulun toteuttamiseen

huomioiden nuoren ruumiillisuuden, sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden. Taustalla oli vuosina 2006–2008 toteutettu Kirkon kasvatuksen painopiste *Jumalan silmissä kaunis*.

Jumalan silmissä kaunis -painopisteen perillisenä ihme-teologia, puhe Jumalan ja ihmisen välisestä suhteesta, on juurtunut osaksi kirkon kasvatus- ja rippikoulu-työtä 2010-luvulla. (Jari Pulkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 9.8.2017.) Ihme-teologia viittaa psalmiin 139. Ihminen on Jumalan luoma arvokas, korvaamaton ja kopioimaton suuri ihme, kokonaisvaltaisena sieluna, mielenä ja ruumiina. Rippikoulusuunnitelma 2017 on nimeltään Suuri ihme. (Suuri ihme 2017, 7-9; Isoja ihmeitä 2016, 6; Läsnäolon nuorisotyö 2016, 39, 42.)

Opinnäytetyöni teoriaosa koostuu artikkelin taustateoriasta. Pyrin rankentamaan kokonaiskuvaa nuoruudesta vuosien 2016–2017 nuorisobarometrien ja niistä nousseiden artikkelien avulla (Merikivi ym. 2017, Myllyniemi 2016). Nuorista seurakuntalaisina ja kohtaamisen näkökulmista kirkossa pyrin löytämään ymmärrystä, jotta artikkeli voidaan ottaa vakavasti osana kirkollista keskustelua. Sukupuolisuutta, seksuaalisuutta ja rippikoulua käsittelen kirjallisuuden avulla. Olen pyrkinyt kriittiseen ja laajaan aineiston valintaan. Valmistun diakoniksi, joten tässä työssä käsittelen rippikoulua diakonian näkökulmasta.

2 KESKEISET KÄSITTEET JA TYÖN TAVOITE

Tässä luvussa määritellään lyhyesti opinnäytetyön keskeiset käsitteet ja työn tavoite. Käsitteiden määrittelyn lisäksi selitetään muutamia työssä käytettyjä sanoja, joiden merkitys voidaan ymmärtää yleisessä keskustelussa monin tavoin.

Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon viitataan opinnäytetyössä sanalla kirkko. Seurakunta viittaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntiin. Opinnäytetyöni tärkeimpänä yhteistyökumppanina toimi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen Kasvatus ja perheasiat –yksikkö (KKP). KKP muodostuu asiantuntijoista, joiden työn tavoite on tukea ja kehittää kirkon hiippakuntien ja seurakuntien lasten, nuorten, perheiden ja parisuhteiden kanssa tehtävää työtä. KKP:n yhteyshenkilöni oli rippikoulutyön asiantuntija Jari Pulkkinen. (Jari Pulkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 9.8.2017.)

Valtakunnallisen rippikoulusuunnitelman työstäminen ja kehittäminen yhdessä paikallisseurakuntien kanssa on osa KKP:n työtä. Aiemmin rippikouluja on ohjannut Rippikoulusuunnitelma 2001 *Elämä, usko, rukous*. 5.4.2017 Piispankokouksessa hyväksytty Rippikoulusuunnitelma 2017 *Suuri ihme* otetaan käyttöön kaikissa Suomen seurakunnissa vuonna 2018. (Jari Pulkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 9.8.2017.) Suunnitelmassa on painotettu edeltäjäänsä huomattavasti enemmän sitä, kuinka nuoren tulisi kokea olevansa kaunis, hyväksytty, rakastettu ihme juuri sellaisena kuin on. Turvallisuus nähdään myös seksuaalisuuteen, ruumiillisuuteen ja sukupuolisuuteen liittyvän turvallisuutena. Suunnitelmassa alleviivataan sukupuolisensitiivisyyttä ja hyväksyvää katsetta ja sitä, että jokainen nuori on ihme. (Suuri ihme 2017, 7-9.)

Jumalan silmissä kaunis -painopisteen perillisenä ihme-teologia, puhe Jumalan ja ihmisen välisestä suhteesta, on juurtunut osaksi kirkon kasvatus- ja rippikoulutyötä 2010-luvulla (Jari Pulkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 9.8.2017). Ihme-teologia viittaa psalmiin 139. Ihminen on Jumalan luoma arvokas, korvaamaton ja kopioimaton suuri ihme kokonaisvaltaisena sieluna, mielenä ja ruumiina (Isoja ihmeitä 2016, 6; Läsnäolon nuorisotyö 2016, 39, 42).

Opinnäytetyöni keskeisimpiä käsitteitä ovat nuoruus, sukupuolisuus, sukupuoli-sensitiivisyys, kohtaaminen ja diakonia. Nuoruus ei käsitteenä kuvaa yksiselitteisesti tiettyä ikäkautta, sillä lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuuden rajat ovat muuttuneet häilyviksi (Tytöt ja pojat seurakunnassa 2012, 8; Läsnaolon nuorisotyö 2016, 8; Allianssi ry. 2016, 10–11). Tässä työssä viitataan sanalla nuori Suomessa asuviin 14–15-vuotiaisiin nuoriin, sillä he ovat vakiintuneesti rippikouluikäisiä. Isostoiminnassa nuori tarkoittaa noin 15–19-vuotiaita nuoria.

Sukupuolisuuden käsite on haastava. Usein sitä käsitellään vain osana seksuaalisuutta, siksi avaan ja pohdin myös seksuaalisuuden kysymystä. Sukupuolisuus ja seksuaalisuus ovat oleellinen osa meitä jokaista, kun puhumme luotuisuudesta, siitä, että Jumala on luonut meidät. Näissä kysymyksissä kristinuskolla on ollut aina vahva kulttuurinen vaikutusasema, siksi näidenkään teoreettista viitekehystä ei voi irrottaa täysin kristillisistä käsityksistä. Seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden kysymykset liittyvät aina myös moninaisuuden kysymyksiin. (Kokkonen 2016, 272–274; Ertman 2009 193–194; Kemppainen 2012, 7.)

Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa stereotyyppien rikkomista, jotta jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus kasvaa yksilönä ilman sukupuolen mukaan luotuja odotuksia. Se on taitoa huomioda sukupuolen moninaisuutta ja hyväksyä ihminen omana itsenään. Sukupuolisensitiivisyys ei tarkoita sukupuolineutraaliutta. Sen ei ole tarkoitus haalentaa tai poistaa sukupuolta. Sukupuolisensitiivisyys on kohtaamista aidosti. (Ollikainen & Heikkilä 2017, 1–2.)

Kohtaaminen on seurakunnan työntekijöiden tärkeimpiä tehtäviä. Aito kohtaaminen tapahtuu silloin, kun ihminen saa kokemuksen turvallisuudesta, saa olla oma itsensä, saa tuoda oman tarinansa ja kontekstinsa ja tulee kuulluksi. Tärkeintä on ennakkoluuloton, avoin ja ei-arvottava kohtaaminen. (Pruuki 2004, 164–165, Kohtaamisen kirkko 2014, 5, 11–13, 17, 20–21, Jokela 2011, 79–80.) Kohtaamisen ydin kirkossa on diakoniassa (Kohtaamisen kirkko 2014, 15–18). Diakonia tarkoittaa kristilliseen rakkauteen perustuvaa palvelua. Diakonia ei ole vain diakoniatyötä, vaan se on kaikkien kristittyjen yhteistä rakkautta ja palvelua, elämän perusteita. Diakonia on toisen ihmisen kohtaamista ja vierelle asettumista. Kirkossa kohtaamista kutsutaan usein sielunhoidoksi. Sielunhoitotyö on diakonian

yleisimpiä toteutumismuotoja seurakunnissa. (Suomen ev.lut.kirkko. Mitä on diakonia?; Jokela 2011, 23–25; Kiiski 2013, 22.)

Rippikoulu on usein kasteopetuksen lisäksi diakoniaa. Koska rippikoulun käy valtaosa 15vuotiaiden ikäluokassa, rippikoulussa näkyy elämän moneus. Tämä moneus haastaa työntekijän ja siksi rippikoulu onkin kasteopetuksen lisäksi diakoniaa. Rippikoulussa näkyvät inhimillisen elämän kaikki puolet. Rippikoulun koostessa seurakunnan piiriin suurimman osan ikäluokasta vuosittain, siinä näkyvät kaikki yhteiskunnan ilmiöt, kuten esimerkiksi köyhyys, syrjäytyminen ja yksinäisyys. (Suuri ihme 2017, 32, 39–42.)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli laajojen lähdetietojen sekä ammatilliseen osaamisen avulla tuoda keskusteluun sukupuolisuuden, sukupuolisensitiivisen ja kohtaamisen teemoja rippikoulussa sekä tarkastella yhdessä työelämän yhteistyötahon kanssa pohdittuja kysymyksiä ja näkökulmia. Artikkelin sisällön tärkein tavoite oli täydentää olemassa olevaa materiaalia Rippikoulusuunnitelmaan 2017 liittyen ja herättää ajatuksia ja keskustelua. Opinnäytetyön tavoitteena oli myös pohtia rippikoulua diakonisesta näkökulmasta ja nostaa esille nuorten kohtaamisen tärkeyttä rippikoulussa.

3 NUORUUS, SUKUPUOLISUUS JA SEKSUAALISUUS

3.1 Nuoruus

Tässä luvussa käsitellään lyhyesti rippikouluikäisen nuoren kehityopsykologista vaihetta ja tämän hetken nuorten elämään liittyviä haasteita. Nykyajan lasten lapsuus on lyhentynyt ja nuoruuteen halutaan nopeasti. Nuoret kehittyvät hyvin eri tahtiin ja kokemus kuulumisesta lapsuuteen tai nuoruuteen saattaa vaihdella paljonkin saman ikäisten kesken. Toiset saattavat elää jo parisuhteessa, toisilla seksuaalisuus on vasta heräämässä. (Tytöt ja pojat seurakunnassa 2012, 8; Läsnäolon nuorisotyö 2016, 8; Allianssi ry. 2016, 10–11; Suomen kättilöliitto – Finlands Barnmorskeförbund ry 2013, 7-9.)

Nuoruus on isojen henkisten, fyysisten ja hormonaalisten muutosten aikaa. Nuoruuden tärkein kehitystehtävä on minuuden kehitys. Nuori itsenäistyy vanhemmistaan ja liittyy kavereihin ja kodin ulkopuolisiin aikuisiin. Seurustelu ja ystävyys-suhteet tukevat itsenäistymistä. Nuoruuteen kuuluu murrosiän myötä kehon muutokset ja samalla mielikin muuttuu vähitellen. Nuori ottaa haltuun omaa seksuaalisuuttaan ja kehoansa. Nuori pohtii sitä, millainen hän todella on ja millaiset ovat hänen arvonsa. Nuoruuteen liittyy monenlaiset tunne- ja ajatusmyrskyt. Nuori opettelee selviytymään tunne-elämän kuohuista ja hän opettelee syy-seuraussuhteita. Nuori tarvitsee aikuisilta jatkuvasti rajojen asettamista sekä tukea tunteiden ymmärtämiseen ja käsittelyyn. (Kinnunen 2008, 50, 52–53; Suomen kättilöliitto – Finlands Barnmorskeförbund ry 2013, 9-14.)

Nuoren minäkuva syntyy vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Nuoren minäkuvaa rakentaa myös se, miten hän kokee muiden ihmisten ajattelevan hänestä. Nuori saattaa kokea arvottomuutta, vaikka olisi lapsuudessa kokenut olevansa hyväksytty ja rakastettu. Nuori on altis kritiikille ja torjutuksi tulemisen kokemuksille. Nuoret ajattelevat usein ulkonäköään ja se luo paineita vaikuttaa minäkuvaan. (Kinnunen 2008, 50, 52–53.) Ulkonäkö onkin yksi niistä asioista, johon nuoret kokevat eniten epätyytyväisyyttä (Merikivi ym. 2017, 114).

Virtuaalisuus on ollut mukana 2010-luvun lapsilla ja nuorilla koko heidän elämänsä ajan. Ajan ja paikan käsitys on muuttunut edellisistä sukupolvista. Asiat tapahtuvat nopeasti ja turhautuminen on nuorten haaste. Arvot ja brändit ovat nuorille tärkeitä, mutta samalla nuoret elävät individualistisessa todellisuudessa. (Merikivi ym. 2017, 19–21; Läsnäolon nuorisotyö 2016, 8.) Nuorista 92 prosenttia käyttää älypuhelinta monta kertaa päivässä tai vähintään päivittäin (Merikivi ym. 2017, 19–21). Tärkeimpiä tapoja käyttää sosiaalista mediaa on yhteydenpito ystäviin sekä tiedonsaanti. Nuorten yhteydenpito perheeseen ja ystäviin on siirtynyt enemmän ja enemmän sosiaaliseen mediaan. (Alianssi ry. 2016, 20, Merikivi ym. 2017, 39–40, 69–70.)

Kuvien lähettäminen erilaisiin sosiaalisen median palveluihin on nuorten arkipäivää. Selfie, itse otettu kuva itsestä, on yleisin nuorten tapa tuottaa sisältöä sosiaalisessa medissa. Nuori katsoo nettiin kuin peiliin kysyen ”kuka minä olen” ja etsii hyväksyntää muiden kommentteista. Monien itsetunto rakentuukin kuvien kommentteihin sekä tykkäyksiin ja välillä nämä saattavatkin olla hyvin loukkaavia ja törkeitä. Kuvien kommentointi on myös kiusaamisen kanava. Ulkonäön merkitys on kasvanut sekä tytöillä, että pojilla. (Hautala 2016, 142–144.)

2010-luvulla joka viides nuori kertoo olevansa yksinäinen. Sosiaalinen media on tuonut mukaan myös totaalisen ulkopuolisuuden kokemuksen. Ihminen syntyy vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa ja mikäli tämä ei ihmisen elämässä toteudu, voi elämä muodostua kestäättömäksi. (Läsnäolon nuorisotyö 2016, 14.) Yksinäisyys saattaa olla nuoren elämässä pysyvä tila, joka määrittää nuoren identiteettiä. Nuori kokee ulkopuolisuutta, turhuutta ja toiseutta. Nuori kokee, että hän ei ole kenellekään tärkeä, hän on näkymätön. (Alianssi ry. 2016, 22–23.)

Peruskoululaisista koulussa viihtyy noin 63 prosenttia. Luku on korkeampi kuin koskaan 2000-luvulla. Koulukiusatuksi itsensä kerran viikossa tai useammin kokee noin 6 prosenttia. Luku on laskenut kymmenessä vuodessa muutamia prosenttiyksikköjä. Joskus syrjityiksi itsensä on kokenut 59 prosenttia nuorista. Yleensäottaen tytöt kokevat enemmän syrjimistä kuin pojat. Sukupuolensa takia

syrrjityksi koki tulleen 18 prosenttia tytöistä ja 5 prosenttia pojista. (Alianssi ry. 2016, 35.)

Seurakuntaan tai uskonnolliseen yhteisöön kokee kuuluvansa erittäin kiinteästi tai melko kiinteästi vain noin 10 prosenttia nuorista (Myllyniemi 2016, 85–87). Nykyinen nuorten sukupolvi on aiempia kriittisempi ja kyseenalaistavampi. Mediassa on suuri vaikutus nuorten käsityksiin kirkosta ja uskosta. Nuoruudesta aikuisuuteen kasvaessaan kirkosta eron syiksi muodostuvat yhä useammin kirkon ajankuvaan mukautumattomuuteen ja suvaitsemattomuuteen pettyminen. (Tervo-Niemelä 2016, 27; Monikasvoinen kirkko 2008, 25, 48, 66.)

3.2 Sukupuolisuus

Ihmisen sosiaalinen sukupuoli koostuu arkipäivän peilauksista, kokemuksista ja sanoituksista. Sosiaalinen sukupuoli liittyy myös ihmisen kulttuurisiin ja juridisiin ominaisuuksiin. Ihmisen oma kokemus on osa sosiaalisen sukupuolen olemusta. Biologinen sukupuoli taas koostuu genetiikasta ja anatomiasta. Englannin kielessä sana *sex* tarkoittaa biologista sukupuolta ja *gender* sosiaalista sukupuolta. Sukupuolisuuteen liittyy myös aistillisuus ja sukupuolen toimijuus. Sukupuolen toimijuus tarkoittaa ihmisen roolia yhteiskunnassa. Sukupuoli on siis myös kehoon liittyvä ominaisuus, jonka tulkitsemme suuntavan ja määräävän toimintaamme. (Vilka 2010 17–18, 25.) Kulttuurissamme vallitsee vahvana oletus, että sukupuolia on kaksi. Tyttö kasvaa naiseksi ja poika kasvaa mieheksi (Aarnipuu 2008, 62).

Nykyään monissa perheissä lapsen sukupuoli alkaa hahmottua jo ennen lapsen syntymää. Lapsen sukupuoli halutaan usein tietää jo raskauden aikana ja siihen liittyy tavarahankintojen värimaailma: vaaleanpunainen tai vaaleansininen. Ihmisen sukupuolen käsitys muodostuukin syntymästä asti arkipäivän tulkinnoille. (Alasuutari 2016, 112.) Lapsen syntyessä kättilö ilmoittaa ensimmäisenä, onko lapsi tyttö vai poika (Suhonen 2014, 178). Neuvolakortissa lapsia kuvataan usein sukupuolimääräisesti: poikavauvoihin liitetään sellaisia määreitä kuin ”reipas” ja tyttöjä puolestaan kuvaillaan ”suloisiksi”. Mitä nuorempi lapsi on, sitä vahvempi

on vanhempien rooli lapsen sukupuolen roolituksessa. Kun lapsi kasvaa sukupuoliroolin määrittelee päiväkot, koulu ja vapaa-ajan harrastukset. (Alasuutari 2016, 112.)

Päiväkotimaailmassa lapsen usein oletetaan hakeutuvan samaa sukupuolta olevien kaverien seuraan. Päiväkodin arjessa liikkuvat vahvat sukupuoli- ja aottelukäsitteet lapsen vertaisleikissä. Mikäli lapsen läheiset ystävät ovat eri sukupuolta, saatetaan pojasta puhua ”naistenmiehenä” tai tyttöä pitää poikamaisena. Sukupoliroolien rikkomista pidetään usein huvittavana tai siihen kaivataan jokin selitys. Jo päiväkodissa lapsen sukupuoli heteronormitetaan aikuisten puheessa olettamalla leikkiseuran valinnan kertovan jopa lapsen seksuaalisuudesta. Periaatteellisella tasolla oleva erilaisuuden hyväksyntä ei välttämättä ohjaa arkipäiväisiä ajatuksiamme, asenteitamme ja sanoituksiamme. Lapsen sukupuoli-identiteetti rakentuu usein feminiinisille ja maskuliinisille oletuksille. (Alasuutari 2016, 131–132, 140.)

Biologialta emme kuitenkaan jakaudu kahteen ryhmään ja toisaalta osa ihmisistä ei koe olevansa nainen, eikä mies. Osa kokee olevansa molempia. Ihmisen sukupuoli-identiteetin kokemuksen todellisuus on siis yleisiä oletuksia paljon moninaisempi ja monimutkaisempi. Länsimaisessa kulttuurissa emme usein tunnusta emmekä tunnista sitä, että sukupuoli-identiteetti on hyvin monimuotoinen ja monivivahteinen. On paljon henkilöitä, jotka eivät mahdu yhteiskunnan luomiin sukupuoli-kategorioihin. (Aarnipuu 2008, 62.) Monissa kulttuureissa kuten esimerkiksi Intiassa, Thaimaassa ja Meksikon intiaaneilla on tunnistettu jo kautta aikojen useamman kuin kahden sukupuolen olemassaolo (Huuska 2015,4).

Sukupuolella on ensisijaisesti kysymys minän kokemisesta ja itseilmaisusta. Sukupuoli-identiteetin kokemus on tärkeä itsemäärittelyn kysymys. Mikäli ihmisen sukupuolen kokemus tai sen ilmaisu poikkeaa ympäristön sille asettamista oletuksista, voi ehjä ja myönteinen minäkuva ja sukupuoli-identiteetti olla vaikeaa, jopa mahdotonta rakentaa. Erilaisuus ja ristiriitaisuus vaikeuttavat ihmisen elämää erityisesti silloin, jos sille ei ole nimeä. (Aarnipuu 2008, 62.)

Sukupuolen muunnelmista käytetään usein termiä ”sukupuolivähemmistöt”. Sukupuoliristiriita saattaa kertoa ihmisen kokemuksesta monella tapaa, joskus se voi myös tarkoittaa vain kokemusta siitä, miten ympäristö kokee ihmisen. Ristiriita saattaa olla myös ihmisen biologisen sukupuolen sisäinen. Intersukupuolisuuteen, jossa ihminen on biologisesti eri sukupuolta kuin fyysiseltä olemukseltaan liittyikin paljon lääketieteellisiä ja tunne-elämän haasteita, joita voi olla vaikea korjata, mikäli ihminen ei ole saanut kasvaa omaksi itsekseen turvallisessa ympäristössä. (Aarnipuu 2008, 67–69.)

Sosiaalisen ja biologisen sukupuolensa kanssa ristiriidassa olevaa kutsutaan yleensä transsukupuoliseksi. Trans-etuliite tarkoittaa yleiskokemusta ristiriitaisesta sukupuolikokemuksesta. Ihmistä jolla on sukupuoliristiriita tai joka kokee kuuluvansa useampaan kuin yhteen sukupuoleen kutsutaan myös termillä muun sukupuolinen tai transgender. (Aarnipuu 2008, 67–69.) Transvestiittisuudessa henkilöllä on kokemus kahdesta sukupuolesta itsessä tai voimakas tarve eläytyä ja ilmentää vuorotellen kumpaakin sukupuolta (Huuska 2011, 227).

Minäkuvan ja sukupuoli-identiteetin rakentamiseen ihminen tarvitsee suhteen toisiin ihmisiin. Hän tarvitsee kehityksensä ja kasvunsa aikana sekä erottumisen, että samaistumisen kohteita ja ihailunkohteita. Transsukupuoliselle murrosikä on useimmiten vaikea vaihe. Nuori tuntee olevansa erilainen kuin muut, josta seuraa usein erillisyyden ja toiseuden kokemus. Murrosikä tuo mukanaan sukupuolisen kehittymisen sukupuoleen ja ruumiiseen, jota nuori ei koe omakseen. (Suhonen 2014, 182.)

On tärkeää, että nuoret kuulevat aikuisilta erilaisia tarinoita. Yksikin tarina, johon ihminen voi kokea samaistumista voi muuttaa ihmisen kokemuksen epämääräisestä toiseudesta oman itsen ymmärrykseksi. Ahdistus voi korvautua selkeällä näyllä ja käsityksellä omasta identiteetistä. Ihmisen minäkuvaan vaikuttaa se, minkälaista keskustelua sukupuolen moninaisuudesta käydään. (Aarnipuu 2008, 91–93.)

Osa sukupuolikäsitystämme on sukupuolen mutkaton liittäminen seksuaalisuuteen. Seksuaalisuutta pidetään usein erottamattomana osana ihmisen sukupuolta. Nainen on ihminen, joka on seksuaalisesti kiinnostunut miehistä, ja mies on ihminen, joka on kiinnostunut naisista. Sukupuolen oletetaan kertovan ei vain seksuaalisuutemme, vaan myös sen, millaisesta seksistä pidämme. Seksuaalisuus on osa sosiaalista sukupuoltamme, mutta se ei määräydy sukupuolen ilmaisumme tai kokemuksemme perusteella. Sukupuolta käytetäänkin harhaanjohtavasti usein seksuaalisuuden synonyymina. Sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen sotkeminen vaikeuttaa moninaisuuden käsittelyä ja erityisesti ongelmista puhumista. (Aarnipuu 2008, 65, 98; Kokkonen 2016, 24.)

3.3 Seksuaalisuus

Seksuaalisuus on tärkeä osa ihmisen ruumiillisuutta ja sukupuolisuutta koko elämän ajan. Seksuaalisuus on jokaisen ihmisen omanlainen ja ainutlaatuinen ominaisuus. (Cacciatore & Korteniemi 2015, 19–20.) Seksuaalisuus on ihmisen biologiaan kirjoitettu valmius reagoida fyysisesti ja psyykkisesti seksuaaliin kokemuksiin ja ajatuksiin sekä kokea seksuaalista mielihyvää (Vilkkä 2010, 49). Ihminen on seksuaalinen olento syntymästään lähtien (Cacciatore & Korteniemi 2010, 24). Jokaisella on oma kehitysaikataulunsa oman kehonsa, näin myös seksuaalisuuden suhteen. Seksuaalisuus on ihmisen alati muuttuva ominaisuus, mutta suuret kehitystehtävät siihen liittyvät lapsuuteen ja nuoruuteen. (Cacciatore & Korteniemi 2015, 7,11,19–20.)

Lapsuuden seksuaaliseen kehitykseen kuuluu oman kehon ihmettely ja läheisyyteen totuttelu. Murrosiässä nuoren fyysinen kehittyminen alkaa ja keho alkaa muuttua. Nuoruuteen kuuluu seksuaaliseen nautintoon ja omaan kehoon tutustuminen. Kehon muutokset ja seksuaalisuuden herääminen voivat hämmentää nuorta ja aiheuttaa häpeää. On tärkeää, että nuoria rohkaistaan itseään tutustumiinseen rauhassa. Seksuaalinen suhde itseensä on ihmisen tärkeimpiä suhteita ja osa tervettä seksuaalisuuden kehittymistä. (Cacciatore & Korteniemi 2015, 7,11,19–20; Suomen kättilöliitto – Finlands Barnmorskeförbund ry 2013, 13–14.)

Nuori on ottaa vähitellen haltuun oman kehonsa, seksuaalisuutensa ja seksuaalisen identiteettinsä. Seksuaalisen identiteetin löytäminen tarkoittaa, että ihminen tiedostaa itsensä seksuaalisena olentona ja seksuaalisuus sekä seksuaalinen identiteetti löytävät paikkansa ihmisen minäkuvassa. Käsitys omasta seksuaalisesta suuntautumisesta ei usein ole pysyvä, vaan se voi muuttua elämän eri vaiheissa. (Cacciatore & Korteniemi 2015, 7,11,19–20; Suomen kättilöliitto – Finlands Barnmorskeförbund ry 2013, 10, 13–14.)

Jokainen lapsi tarvitsee aikuisen tukea ja suojaa seksuaalisuuden kehityksessä. On tärkeää, että eri kehityksensä vaiheissa ihminen saa ikätasoisistaan tietoa, tukea ja suojelua. Seksuaalisuuden kehitykselle ja kasvulle on olemassa myös uhkia ja vaaroja. Suurimpia ovat häpeää tuovat, väärät uskomukset, kulttuurin seksualisoituminen ja netissä sekä erityisesti sosiaalisessa mediassa vallalla oleva seksuaalikulttuuri. (Cacciatore & Korteniemi 2015, 7,10–11.)

Liian aikaisin aloitetut seksuaaliset kokemukset vahingoittavat helposti seksuaalisuuden kehitystä. Ne saattavat naulata mielikuvat ja tunteet yksittäisiin kokemuksiin ja muodostua jopa esteiksi kehitykselle. Voi olla myös haitallista, jos liian nuorten kaverisuhteita pidetään aikuisten puheissa seurustelusuhteina. Tämä saattaa vahingossa ohjata lasta kohti seksuaalisten kokemusten maailmaa. (Hautala 2016, 141–142, 145.)

Kehittyessään kohti omaa seksuaalisuuttaan lapsi tai nuori elää usein epävarmuuden ja etsinnän aikaa. Nuori kaipaa nähdäksi tulemistä ja hyväksyntää. Nuori saattaakin etsiä aikuiseen seuraan voidakseen kokea uudestaan kaipaamaansa lapsuuden kokemusten kaltaista kiintymystä ja hyväksyntää. Tämä kuitenkin saattaa helposti saada aikaan seksuaalista viritystä, jos aikuinen käyttää nuoren etsimistä ja kelpaamisen kaipuuta omien tarpeidensa tyydyttämiseen. (Hautala 2016, 141–145.)

Murrosikä saattaa tehdä lasten tai nuoren ruumiin heille itselleen vieraaksi ja oudoksi esineeksi. Kun ihminen alkaa nähdä itsensä tuotteena, jota tulee kehittää, samalla minuuden tunne ja identiteetti muuttuvat häilyvämmäksi. Identiteetin ra-

kentäminen on vaikeaa ja huono itsetunto ja minuuden häilyvyys tekee siitä entistä vaikeampaan. Ihmisen sisäänrakennettu tarve ja kaipuu on tulla nähdyksi, hyväksytyksi ja arvokkaaksi. (Hautala 2016, 141–144.)

Seksuaalisuuteen kiinteänä osana kuuluu ihmisen seksuaalinen suuntautuminen. Länsimaisessa kulttuurissa heteroseksuaalisuus on seksuaalisista suuntautumisista oletus. Heteroseksuaalisuus tarkoittaa, että ihmisen seksuaalinen kiinnostus kohdistuu vastakkaiseen sukupuoleen. Heteroseksuaalisuuden lisäksi seksuaalisista suuntautumisista yleisimmin puhutaan homoseksuaaleista, biseksuaaleista ja aseksuaaleista. (Vilkkä 2010, 49, 54–55, 57.)

Homoseksuaalisuus tarkoittaa ihmisen seksuaalista suuntautumista samaan sukupuoleen. Biseksuaalisuus seksuaalista suuntautumista omaan ja toiseen sukupuoleen. Aseksuaalilta puuttuu osittain tai kokonaan seksuaalinen kiinnostus tai hän ei koe omaavansa mitään seksuaalista suuntautumista. Seksuaalisen suuntautumisen kenttä on kuitenkin tätä paljon moninaisempi ja laajempi. Termillä queer määrittelevät itseään usein ihmiset, erityisesti nuoret, jotka suhtautuvat kriittisesti seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolisuuden olemassa oleviin lokerointeihin. Jokainen ihminen on seksuaalisesti ja seksuaaliselta suuntautumiseltaan omanalaisensa. (Vilkkä 2010, 49, 54–55, 57.)

3.4 Ihmisen sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden kohtaaminen kirkossa

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on kirkkolaissa määritellyt tehtäväkseen tunnustuksensa mukaisen Jumalan sanan julistamisen ja sakramenttien jakamisen sekä kristillisen sanoman levittämisen ja lähimmäisenrakkauden toteutumisen edistämisen muutenkin (L 1054/1993). Uusin ja voimassa oleva kirkon yhteinen strategia on *Kohtaamisen kirkko 2020*. *Kohtaamisen kirkko 2020* on kirkko, joka elää keskellä nopeasti muuttuvaa maailmaa. Kirkko on kohtaamisen yhteisö. Kirkko pysyy uskollisena lähimmäisen rakkauden ja armon sanomalle. (Kohtaamisen kirkko 2014, 5, 11–13, 17, 20–21.) Kohtaamista kirkossa sekä kirkon kasvat- ja diakoniatyössä tarkastelen tarkemmin luvussa 4.6.

Kirkossa ja yhteiskunnassa on käyty aktiivista ja laajaa keskustelua sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja seksuaalivähemmistöihin liittyen 2000-luvulla (Kokkonen 2016, 25). Kirkon viimeisin virallinen kannanotto seksuaalisuuteen ja sukupuolisuuteen on piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta *Rakkauden lahja*. Kirjassa piispat pohtivat rakkauden, perheen, avioliiton ja avioeron ja seksuaalisuuden kysymyksiä. (Rakkaudenlahja 2008, 6.)

Kirkon opetus avioliitosta, perheestä ja ihmisen seksuaalisuudesta on myös länsimainen tapa ymmärtää seksuaalisuutta. Seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden kysymyksissä kirkko on ollut ja on edelleen iso mediavaikuttaja. Avioliittolain muutoksen myötä kirkko on kuitenkin pakotettu arvioimaan suhdettaan seksuaalisuuteen. Millainen on seksuaalinen ihminen, mikä on luonnollista, tyypillistä ja normaalia? (Ratinen 2015, 10–13.) Rakkauden lahjassa piispat eivät tarjoa selkeää käsitystä siitä, mikä on sukupuoli- tai seksuaali-identiteetin ihanne ja normi yhteiskunnassa. Tämä on yksi esimerkki siitä, kuinka moniääninen kirkko vetäytyy ja vaikenee jumalankuvasta ja kannanotoista monimuotoisuuteen. (Kokkonen 2016, 32–33; Ratinen, 2015, 223; Rakkauden lahja 2008.)

Luomiskertomuksessa seksuaalisuus ymmärretään uutta elämää luovana Jumalan lahjana, jonka tarkoituksena on palvella miehen ja naisen välistä suhdetta (Ratinen 2015, 11). Luomiskertomus voidaan myös tulkita niin, että ihminen on luotu ensisijaisesti ihmiseksi, sekä mieheksi että naiseksi, ottamatta kantaa siihen, ovatko ihmisen kokemus vain toinen, molemmat vai jotain siltä väliltä näistä sukupuolista. (Koivisto ym. 2010, 44–45.)

Monet kokevat erityisesti kirkon viralliset lausunnot ristiriitaisina. Kuinka viesti armollisesta Jumalasta välittyy ihmiselle, jonka minuus samalla kertaa tuomitaan olemukseltaan kelpaamattomaksi? Kyvyttömyys aidosti kokea erilaisuus normaalina on ongelma silloin kun yritetään lähestyä näitä kysymyksiä. (Kokkonen 2016, 32–33; Ratinen 2015, 227–228.) Sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta puhutaan monesti kuin ne olisivat sama asia. Ne liittyvät toisiinsa, mutta ovat silti eri asiat. Kaikki mikä liittyy sukupuoleen, ei liity seksuaalisuuteen ja toisinpäin. (Kettunen 2014, 106.)

Rakkaus, armo, yhdenvertaisuus, ykseys ja siunaus ovat kirkon luovuttamattoman sanoman ytimessä. Ihmiset, jotka pyytävät papin siunausta parisuhteelleen (tai ei-heteronormatiiviselle avioliitolle), luottavat kirkon perussanomaan. Heille kirkko tarjoaa hyvin ristiriitaisen ja synkän viestin: Ei. Kirkko on kaikille ja se palvelee yhdenvertaisesti kaikki jäseniään, paitsi jos kyse on rakkaudesta, joka ei mahdu kirkon normeihin. (Penttinen 2011, 274.) Monet papit ovat osoittaneet tukensa tasa-arvoisen avioliittolain mukaisiin kirkollisiin vihkimisiin, ja näitä vihkimisiä on ollut kesällä 2017 useita. Vihittäville suomen lain puitteissa vihkiminen on pätevä, eikä siitä ole heille seurauksia. (Kirkko ja kaupunki. Oikeustieteen professori: Kirkolla on velvollisuus vihkiä samaa sukupuolta olevat 2016; Kirkko ja kaupunki. 51 pappia julkaisi kuvagallerian, jossa he kertovat vihkivänsä samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon 2017.)

Sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden teemojen suhteen näkemyserojen jakautuminen kirkon sisällä näkyy selvästi. Käsitykset liittyen erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin poikkeavat niin työntekijöiden kuin myös seurakuntalaisten kesken. Jakautumista strategisella tasolla on myös kirkossa huomattavissa. Kirkon kasvatus- ja rippikoulutyön linja suhteessa ihmisen seksuaalisuuteen, sukupuolisuuteen ja ruumiillisuuteen on monella tavalla liberaalimpi kuin kokonaiskirkon. (Kokkonen 2016, 25–33, 288–295.)

3.5 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ja toiseus

Puolet sateenkaariväestä kokee, että heihin suhtaudutaan negatiivisesti uskonnollisissa yhteisöissä. Ainoastaan yksi prosentti on sitä mieltä, että suhtautuminen on positiivista (Alanko 2014, 33). Monet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ovat kokeneet väkivaltaa, itsensä piilottelua ja kieltämistä sekä toiseutta myös kirkon kohtaamisissa. (Tuovinen 2011, 328–330). Kirkossa tulee ottaa jokaista ihmistä kohti katsova, aito ja lämmin kohtaaminen lähtökohdaksi työlle. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, sateenkariväki, haastaa kirkon perinteistä käsitystä rakkaudesta. Yhdenvertaisuus on kirkon ja erityisesti diakonia-työn ydinsanomaa. (Penttinen 2011, 271–273.)

Lapset jotka eivät käyttäydy heteronormatiivisesti, ovat edelleen kulttuurissamme omituisia ja erityisiä (Vilkka 2010, 63). Lapsen stressi sopimattomuudesta normeihin ja oman kokemuksen salailu alkaa hyvin pienenä (Huuska 2011, 227). Lapsi saattaa pelätä, että vanhemmat tai lähipiiri eivät hyväksy tai ota todesta hänen kokemustaan. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret voivat sitä paremmin, mitä enemmän he saavat kotoa tukea (Huuska 2011, 237, Alanko ym. 2015, 6–7). Lapsen ja nuoren tulee saada kasvaa turvallisessa ympäristössä ja saada tietoa itseään koskevista asioista (Suhonen 2014, 184). Lapsen sukupuoli tai seksuaalinen epätyypillisuus saattaa olla haastavaa vanhemmille (Nissinen 2011, 17). Perhettä on tärkeä tukea sallimaan lapsen toivoma sukupuoli-ilmaisu tai seksuaalinen suuntautuminen (Huuska 2011, 238).

Sosiaali- ja terveysalojen ihmisillä on edelleen hyvin vähän opintoja ammatillisessa koulutuksessaan seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden moninaisuudesta. Puhekielessä seksuaali- ja sukupuolivähemmistötermit menevät usein sekaisin. (Nissinen 2011, 11–12, 14.) Ihmisen sukupuoli ei määrää hänen seksuaalista suuntautumistaan. (Suhonen 2014, 179).

Ihmisten kanssa työskenteleville ammattilaisille on tärkeää jättää käytännöissä ja puhetavoissa arvostavaa tilaa muullekin kuin heteronormatiivisuudelle ja kaksisukupuolisuudelle. Erityisesti on haitallista avuntarvitsijalle, jos vähemmistöön kuuluva joutuu pohtimaan ”ulostuloa” kohtaamisessa. Monille voi olla tärkeä osoittaa, että vähemmistöihin kuuluva on onnellinen ja tasapainoinen. (Nissinen 2011, 23, 31.) Koulu on paikka, jossa sukupuoli ja seksuaalisuus rakentavat ykseyden ja toiseuden kokemusta, eikä niissä usein ole tilaa sateenkaarinuorten kokemuksille (Alanko ym. 2015, 11). Erityisesti sukupuolivähemmistönuoret kokevat syrjintää, kiusaamista ja häirintää koulussa. Vähemmistönuorten kohdalla nuorten syrjäytymisriski saattaa olla moninkertainen valtaväestöön verrattuna. (Alianssi ry. 2016, 16–17.)

Kun puhutaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä, usein huolena ovat sateenkaariperheissä asuvat lapset. Sateenkaariperheillä tarkoitetaan perheitä, joissa toinen tai molemmat vanhemmista kuuluvat sukupuoli- tai seksuaalivä-

hemmistöön. Sateenkaariperheissä nuoret elävät keskiarvoisesti yhtä hyvää elämää kuin muut suomalaiset nuoret. Kiusaamista koulussa he kuitenkin kokevat keskimääräisesti enemmän kuin nuoret yleensä. Sateenkaariperheiden nuorille ja lapsille yhteiskunnan asenteet voivat usein olla haavoittavia. Vihapuhe näitä perheitä kohtaan täytyy lopettaa. Yhteiskunnassa pitäisi olla nollatoleranssi puhuttaessa ”heistä” ja ”meistä” ja pitäisi alkaa puhua ”meistä”. (Aarnio ym. 2017, 215, 226–229, 252–253.)

Ihmisen, joka on kokenut rankkaa toiseutta, syvää yksinäisyyttä ja joukkoon kuulumattomuutta, kohtaaminen saattaa olla vaikeaa. Lämmin ja hyväksyvä ilmapiiri on vieras. Se saattaa herättää pelkoa ja ahdistusta. On tärkeää, että ihminen kohdataan näiden pelkojensa kanssa ja niitä sanotetaan ääneen. Ihminen tarvitsee usein vakuutusta siitä, että hän ei jää yksin. (Nissinen 2011, 24.)

4 RIPPIKOULU KOHTAAMISEN TILANA

4.1. Rippikoulu

Tilastojen mukaan viime vuosina rippikoulu on tavoittanut vuosittain Suomessa noin 84 prosenttia 15-vuotta täyttävien koko ikäluokasta. Rippikoulu tavoittaa vuosittain myös monia nuoria, jotka eivät kuulu kirkkoon. (Alianssi ry. 2016, 82; Porkka 2016, 91.) Tytöt ja pojat osallistuvat vuodesta toiseen rippikouluun yhtä suurella aktiivisuudella (Kokkonen 2016, 16). Rippikoulu on kirkon kasteopetusta, joka alkaa lapsen kasteessa ja jatkuu läpi koko elämän. Se perustuu Jeesuksen antamaan kaste ja lähetyskäskyyn. (Suuri ihme 2017,19.) Rippikoulun toiminta-ajatus on:

Rippikoulu vahvistaa nuorten uskoa kolmiyhteiseen Jumalaan ja varustaa heitä elämään kristittyinä. (Suuri ihme 2017,19.)

Rippikoulu on muodostunut kiinteäksi osaksi Suomalaista nuorisokulttuuria. Sitä pitävät usein itsestään selvänä sekä rippikoululaiset, että vanhemmat. Sen vahvuuksia ovat teologian yhdistyminen nuorisokulttuuriin. Rippikoulussa sekoittuvat nuorten elämään ja kysymyksiin kirkon perinteen ymmärtäminen, usko, sekä rakkaus. Se on elämänskysymysten ja hengellisen elämän koulu. (Kokkonen 2009, Porkka 2016, 92.)

Rippikoulu on osa kirkon kasteopetusta, joka on osa ihmisen koko elämää. (Kokkonen 2008a, 232–233.) Yhä useammin kirkkoon kuulumaton nuori kastetaan rippikoulun aikana. Kaste on pyhä toimitus, sakramentti, jossa Jumala toimii sanassa ja vedessä. Kasteessa tullaan seurakunnan jäseneksi ja Kristuksen opetuslapseksi. Rippikoulun juuret ovat myös itsenäiselle ehtoolliselle valmistamisessa. Nuoret voivat ennen rippikoulua ja rippikoulun aikana osallistua vanhempiensa tai rippikoulunopettajien kanssa ehtoolliselle. Konfirmaatiossa nuoret osallistuvat ensimmäisen kerran itsenäisesti ehtoolliselle. Ehtoollinen on kasteen lisäksi toinen luterilaisen kirkon sakramenteista. Rippikoulu on rukouselämän koulu. Rukouselämässä opetellaan hiljentymään. Rippikoulu on jatkuvaa vuoro-

puhelua elämän kysymysten ja Jumalan välillä. Jumalan kohtaamisen olennaisina elementteinä ovat turvallinen jumalanpalveluselämä ja Raamattuun tutustuminen ja Raamatun lukeminen. (Suuri ihme 2017, 11–14.)

Konfirmaatio on rippikoulun päätösjuhla. Se ei ole erillinen osa, vaan se on jatkumo, johon valmistaudutaan koko rippikoulun ajan. Konfirmaatio on rippikouluisten, perheiden, läheisten ja koko seurakunnan yhteinen juhla. Konfirmaatiossa nuoret tunnustavat uskonsa ja liittyvät näin kirkon sukupolvien ketjuun. Itsenäiselle ehtoolliselle osallistumisen lisäksi rippikoulu antaa nuorelle myös muita oikeuksia. Rippikoulun käynyt voidaan vihkiä kirkollisesti avioliittoon ja hän voi 16 vuotta täytettyään äänestää seurakuntavaaleissa. Konfirmaatio antaa mahdollisuuden kummin tehtävään. 18 vuotta täytettyään nuori voi myös asettua ehdolle seurakuntavaaleissa. (Suuri ihme 2017, 16–17.)

Suomalaisen rippikoulun erityinen vahvuus on riittävän pitkä leirijakso ja isoset (Porkka 2016, 120). Rippikoulun intensiivijakson tärkeys nuorille perustuu usein siihen liittyvään yhteisöllisyyden kokemukseen. Nuorelle yhteisöllisyys tarkoittaa mukaan pääsemistä. Yhteisöllisyyden kokemus määrittyy siitä, kokeeko nuori olevansa osa porukkaa vai jäävänsä sen ulkopuolelle. Rippikoulun yhteisöllisyyttä ja ryhmäprosessia tulee tukea. Tutustumiselle ja ryhmäyttämislle tulee olla riittävästi tilaa rippikoulun alkuvaiheessa. Nuoren kokemus yhteisöllisyydestä on myös suhteessa nuoren oppimisen kokemukseen. (Kokkonen 2016, 37,39.)

Leirijaksolla ja isosilla on suuri vaikutus siihen, että suurella osalla rippikoululaisista kokemus rippikoulusta on positiivinen ja asennemuutos muuttuu positiivisemmaksi kirkkoa kohtaan rippikoulun aikana. Isoset ovat vertaisia, kristittyjä ja nuoria, joihin rippikoululainen voi kokea samaistumista. (Porkka 2016, 120.) Monet rippikoululaiset kertovat saaneensa rippikoulussa uusia ystäviä. Tästä kertovat myös tutkimustulokset, joissa kahdeksannen luokan jälkeen erityisesti poikien yksinäisyys vähenee. Tähän on yhdeksi syyksi tulkittu olevan rippikoulu. (Porkka 2016, 102–104.)

Rippikoululainen on rippikoulun päähenkilö, jota rippikoulun työntekijät ja isokset pyrkivät tukemaan. Rippikoulutyöntekijöiden onkin tärkeä tuntea ajanmukaista tietoa nuoren kehityksestä. (Pruuki 2010, 51.) Nuoren identiteettiä määrittää usein ulkonäkö. Nuori ei ehkä osaa nähdä itseään muiden silmin tai edes tervein kriittisesti. Osaaminen, onnistuminen ja pärjääminen määrittelevät usein nuoren kokemusta kelpaamisesta. (Kokkonen 2008a, 237–239.) Aikuinen, joka pysähtyy ottamaan nuoren todesta ja kohtaamaan tämän voi parhaimmillaan nähdä nuoren mahdollisuudet ja ominaisuudet, jotka ovat hänelle itselleen piilossa. (Pruuki 2008, 9–10).

Kohtaaminen on rippikoulutyöntekijöiden tärkeimpiä työtehtäviä rippikoulussa. Tavoitteena tulisi olla, että jokainen seurakunnan toiminnan piirissä olevan ihminen tulisi kohdattua oman tarinansa, oman elämänhistoriansa ja kontekstinsa kautta. Nämä tavoitteet läpäisevät myös rippikoulun. Työntekijöiden onkin tärkeää pohtia miten hän kohtaa erilaisia ryhmässä olevia nuoria. (Pruuki 2004, 164–165; Kohtaamisen kirkko 2014, 5, 11–13, 17, 20–21; Jokela 2011, 79–80.) Rippikoulun tavoitteissa ja arvoissa korostuvat usein ennakkoluuloton, avoin ja ei-arvottava kohtaaminen. Turvallista ilmapiiriä pyritään luomaan monin tavoin. Rippikouluissa yhtenä vahvuutena pidetään usein leikkiä ilmapiirin luojana. Leikki voi parhaimmillaan nostaa nuorten itsetuntoa, tuoda kokemusta kelpaamisesta ja pahimmillaan musertaa sen. Iltaohjelman leikit ja sketsit voivat jättää nuoren koko rippikouluyhteisön ulkopuolelle. (Kokkonen 2008, 237–242.) Rippikoulun turvallisuudesta kerrotaan lisää luvussa 4.4.

Seurakuntien rippikoulutyötä ohjaa rippikoulusuunnitelma, jossa on ilmaistu viralliset tavoitteet. Tämä puitesuunnitelma täydentyy seurakuntien paikallissuunnitelmilla. Rippikouluopetukseen aina vaikuttavat myös työntekijöiden, isosten ja rippikoululaisten tavoitteet. (Pruuki 2010, 94, 95.) Rippikoulusuunnitelma 2001 – Elämä, usko, rukous jäi taakse vuoden 2017 jälkeen. 5.4.2017 Piispankokous hyväksyi uuden rippikoulusuunnitelman. *Suuri ihme*, Rippikoulusuunnitelma tulee käyttöön kaikissa kirkon seurakunnissa vuoden 2018 aikana. (Suomen ev.lut. kirkko. Piispankokouksen pöytäkirja 5.4.2017)

4.2 Ihme-teologia pedagogisena lähtökohtana

Kirkon kasvatustyön teologiaksi on 2010-luvulla noussut ihme-teologia. Ihme-teologia on *Jumalan silmissä kaunis* - 2006–2008 Kirkon kasvatuksen painopisteen ”perillinen”. Se jatkaa siitä, mihin painopiste jäi. Ihme-teologiaan liittyviä strategioita ja suunnitelmia ovat mm. *Isoja ihmeitä*, isostoiminnan linjauksia; Rippikoulusuunnitelma 2017 *Suuri ihme*; *Läsnäolon nuorisotyö*, erityisnuorisotyölinjauksia; Tytöt ja pojat seurakunnassa, sekä Nuoret seurakunnassa. (Isoja ihmeitä 2016; Suuri ihme 2017; Läsnäolon nuorisotyö 2016; Tytöt ja pojat seurakunnassa 2012; Nuoret seurakunnassa 2012.)

Ihme-teologia, puhe Jumalan ja ihmisen välisestä suhteesta, viittaa psalmiin 139. Ihme-teologiassa ajatuksena on, että Jumalan on luonut minut minuksi ja sinut sinuksi. Ihminen on ainutlaatuinen ihme ja ihmiset ovat ihmeitä yhdessä. Nuori on arvokas ja hyväksytty. Hän on tärkeä osa yhteisö. (Isoja ihmeitä 2016, 6; Läsnäolon nuorisotyö 2016, 39, 42.) Jokainen nuori haastaa työntekijää omalla tarinallansa, yksilöllisyydellään. Jokaisella on oma paikkansa kirkossa ja seurakunnassa. (Isoja ihmeitä 2016, 11, 16.)

Turvallisen ja hyväksyvän tilan luominen on haaste kirkon kasvatustyölle. Työntekijän sanoilla, katseilla sekä sillä, miten työntekijä suhtautuu kielenkäyttöön, hommitteluun, seksuaalissävytteiseen huumoriin ja rasismiin on merkitystä sille, miten nuoret kokevat ilmapiirin turvallisuuden. (Isoja ihmeitä 2016, 21, 54.) Sukupuolisensitiivisyydessä luovutaan perinteisestä lokeroinnista ja ymmärretään, että seksuaalisuus ja sukupuoliuus ovat herkkiä, henkilökohtaisia ja monimuotoisia asioita. Myös nuorten perheet ja läheiset muodostavat usein hyvin moninaisen joukon ihmisiä. (Isoja ihmeitä 2016, 22; Läsnäolon nuorisotyö 2016, 17.)

Media ja sosiaalinen media on muuttanut lasten ja nuorten maailmaa. Tietoa, kuvia ja liikkuvaa kuvaa on saatavilla rajattomat määrät. Alle kouluikäiset lapset saattavat jo kontrolloida itseään, ulkonäköään ja toisiaan. Lapset ja nuoret kärsivät itsetunto-ongelmista, jotka aiemmin koettiin kuuluvan aikuisuuteen. Kirkon kasvatuksen tärkeimpiä viestejä onkin kasvurauha. Aikuisen tarve on kasvanut

ja kirkko haluaa olla läsnä aikuisena, turvallisena kohtaajana. (Nuoret seurakuntalaisina 2012, 8,10,11,22; Tytöt ja pojat seurakuntalaisina 2012, 38–39.)

Rippikoulun jälkeisen nuorisotyön erityisiä vahvuuksia ovatkin kohtaaminen ja isoskoulutustoiminta. Työntekijä ei ole opettajan kaltaisessa valtasuhteessa nuoreen, sillä työntekijän ei tarvitse pisteyttää nuoren mielipiteitä, suorituksia tai ajatuksia. Kohtaaminen riittää. (Köykkä 2014, 87) Isostoimintaa ja rippikoulua on kehitetty yhdessä ja sitä suuntaa aina yhteiset linjat ja paikallisen toiminnan oma-leimaisuus. Rippikoulun tavoin siitä on tullut tärkeä osa suomalaista nuorisokulttuuria. Noin kolmannes nuorista jatkaa rippikoulun jälkeen isostoimintaan ja se on kirkon nuorisotyön eniten kattava toimintamuoto. Rippikoulun isokset ovat vertaisia nuoria, joihin on helppo samaistua. Isokset ovat leirin lisäksi suurimpia syitä rippikoulun menestykseen. (Isoja ihmeitä 2016, 8–9.)

4.3 Rippikoulusuunnitelma 2017

Piispainkokouksessa 5.4.2017 hyväksyttiin uusi Rippikoulusuunnitelma 2017 – *Suuri ihme*. Uusi rippikoulusuunnitelma pyrkii olemaan edellistä suunnitelmaa nuorilähtöisempi. Suunnitelmaa on työstetty yhdessä nuorten ja työntekijöiden kanssa eri puolilla Suomea. Rippikoulusuunnitelman 2001 ollessa enemmän puitesuunnitelma, 2017 on ohjaavampi kokonaisuus. Tällä muutoksella halutaan varmistaa rippikoulujen tasalaatuisuus ja kattavuus. (Suuri ihme 2017, 7–8.)

Rippikoulusuunnitelman 2017 yleistavoitteet ovat:

Nuoret ovat osallisia, tulevat kuulluiksi ja saavat vaikuttaa.
 Nuoret kokevat yhteyttä, turvallisuutta, pyhyyttä ja iloa.
 Nuoret oppivat hoitamaan hengellistä elämäänsä toimien, hiljentyen ja osallistuen.
 Nuoret kantavat vastuuta itsestään, toisista ihmisistä ja luomakunnasta.
 Nuoret löytävät merkityksiä kristinuskon keskeisten sisältöjen ja oman elämänsä välillä.
 Nuoret tahtovat kuulua Kristuksen kirkkoon.

(Suuri ihme 2017, 19–20.)

Tavoitteissa on otettu huomioon nuorten osallisuus, oikeus, tunne, kokemus, hengellisyys, eettisyys, tietosisältö ja kirkon jäsenyys. Nämä tavoitteet ovat läsnä rippikoulun käytännöissä, arjessa ja hartauselämässä. Nuoret ovat rippikoulun subjekti. Lähtökohtana on tavoitteiden asettaminen yhdessä avoimen, luottamuksen ja osallisuuden kautta. (Suuri ihme 2017, 19-20.)

Rippikoulusuunnitelman 2017 nimi on *Suuri ihme*. ”Minä olen ihme, suuri ihme, ja kiitän sinua siitä.” (Ps. 139:14) Psalmissa 139 ihminen ihmettelee omaa olemassaoloaan ja Jumalan töitä. Ihminen on Jumalan luoma. Jokainen nuori on ihme. Opetuksessa ja hartauselämässä ihmetellään Jumalan töitä ja omaa olemassaoloa, elämänkysymyksiä, kasteen ja ehtoollisen merkitystä. (Suuri ihme 2017, 7, 11–12.)

Piispankokouksen lausunnossa 5.4.2017 todetaan muun muassa: ”RKS 2017 ottaa todesta jokaisen nuoren yksilöllisyyden, johon rippikoulusuunnitelman nimikin viittaa ”Suuri ihme”” (Suomen ev.lut kirkko. Piispankokouksen pöytäkirja 2017). Rippikoulusuunnitelmassa 2017 painottuukin kokonaisvaltainen ihmiskäsitys. Ihminen on kokonaisuus: hän on ruumiillinen, henkinen, hengellinen, emotionaalinen, sosiaalinen ja seksuaalinen yksilö. Kokonaisvaltainen ihmiskäsitys koskee myös ihmiselämän kaarta ja kaikkia sen vaiheita (Suuri ihme 2017, 32).

Kaikki nuoret ovat tervetulleita rippikouluun ja kaikille nuorille tulee olla mahdollisuus osallistua rippikouluun. Nuorilla on oikeus tulla kunnioitetuksi ja nähdyksi juuri omana itsenään. Rippikoulussa oleelliseksi tavoitteeksi nousee oman arvon oivaltaminen. On tärkeää puhua nuorten kanssa tunteista, niiden sanoittamisesta ja vastuusta. Tärkeää on myös, että nuoret oppivat pitämään huolta omasta ruumiistaan. Nuoren tulee antaa mahdollisuuksia ymmärtää, että hän on kokonaisena ihme. Nuoren kehityksen ja kasvun alue rippikoulun aikaan on oman seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden prosessointi. On tärkeää, että nuori saa rippikoulussa käsityksen siitä, että ihmisen ruumis, sukupuoli ja seksuaalisuus on Jumalan luomaa, pyhää ja hyvää. Terve seksuaalisuus suhtautuu rakastavasti ja hyväksyvästi ihmisyyteen, sukupuolisuuteen, ruumiiseen ja seksuaalisuuteen. (Suuri ihme 2017, 39–40.)

Rippikoulusuunnitelmassa 2017 sukupuoliisuus nostetaan esille toisin kuin edeltäjässään Rippikoulusuunnitelmassa 2001, jossa sukupuolta käsitellään vain suhteessa toiseen sukupuoleen seksuaalisuuden teemojen yhteydessä. Tärkeää kasvussa on turvallisuuden ja turvattomuuden kysymykset. (Rippikoulusuunnitelma 2017, 30, 39–40, 45). Rippikoulusuunnitelmassa 2017 on edeltäjäänsä huomattavasti enemmän painotettu ihmisen kokonaisvaltaisuuden ulottuvuutta ja kokonaisvaltaista turvallisuutta.

4.4 Sukupuolisensitiivinen rippikoulu

Rippikoulusuunnitelma 2017 *Suuri ihme* painottaa turvallista, sukupuolisensitiivistä työtettä rippikoulutyöhön. Rippikoulun tulisi olla turvallinen kaikille kaikilla tasoilla. Turvallisuus merkitsee jokaisen kohtaamista omana itsenään ja rajojen kunnioittamista. Tavoitteena on, että rippikoulussa jokainen voisi kokea olevansa turvassa fyysisellä, hengellisellä, emotionaalisella, seksuaalisella ja sosiaalisella tasolla. Yhteisö on turvallinen, kun jokainen voi luottaa siihen, että häntä koskee yhdenvertainen kunnioitus ja rakkaus, kuin muitakin ja häntä suojellaan juuri sellainen, kuin hän on. (Suuri ihme 2017, 30.)

Rippikoulun turvallisuus rakentuu pienillä asioilla. Työntekijän valitsemilla sanoilla ja katseilla on suuri merkitys turvallisuuden rakentumiselle. Nuoren kohtaaminen erityisesti vaikeissa hetkissä ja nuoren epävarmuuden äärellä kertovat turvallisuudesta tilassa ja hetkessä. Työntekijällä tulee olla riittävä ymmärrys sukupuolisensitiivisyydestä. (Suuri ihme 2017, 30.) Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa stereotyyppien rikkomista, jotta jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus kasvaa yksilönä ilman sukupuolen odotuksia. Se on tarkkuutta huomata, miten ihmisen oma minäkuva rakentuu. Se on taitoa huomioida sukupuolen moninaisuutta ja hyväksyä ihminen omana itsenään. Sukupuolisensitiivisyys on kohtaamista aidosti. Yksilön kehitys ottaa muotonsa siitä puheesta, joka sukupuolelle asetetaan asenteissa ja odotuksissa. Sukupuolisensitiivisyys ei ole sukupuolineutraaliutta. Ei ole tarkoitus haalentaa tai poistaa sukupuolta. Sukupuoliisuus ei neutralisoi sukupuolta, vaan iloitsee kaikista sukupuolista ja niiden moninaisuudesta (Ollikainen & Heikkilä 2017, 1–2; Setlementtiliitto. Sukupuolisensitiivisyys.)

Sanavalinnat ja pienet tahattomat asiat voivat helposti sulkea ulkopuolelle nuoria ilman, että se olisi tarkoitus (Suuri ihme 2017, 30). Aina kohdatessamme uusia ihmisiä, luemme muita niillä oletuksilla, joita olemme rakentaneet kokemuksistamme, jotka kuljetamme tarinassamme mukana. Katsekontakti on työntekijän tärkein työkalu. Sitä tulee harjoitella ja käydä prosessia siitä, kuinka nuoria katsotaan ja minkälaisella katseella viestitetään avointa hyväksyntää, milloin tunkeudutaan nuoren reviirille. On tärkeää, että pystyisimme luomaan hyväksyntää kaikissa kohtaamisissa ja nuori kokee tullessa nähdyksi. (Pruuki 2004, 147–165.) Nuoren on saatava määritellä sukupuolensa itse tai olla määrittelemättä. Nuoren nimeä ja termejä tulee kunnioittaa. Nuoren kutsuminen toivomallaan nimellä on identiteetin positiivista huomioon ottamista. Aikuisten tehtävä on kestää epätietoisuutta ja määrittelemättömyyttä. (Muu, mikä -hanke 2010, 10, 17.)

Luodessamme sukupuolisensitiivistä ja turvallista rippikoulua on tärkeää, että homotteluun ja transfobiseen vitsailuun suhtaudutaan samalla vakavuudella kuin rasismiin (Alanko ym. 2015, 13). Länsimaisessa kulttuurissa sukupuoli ja seksuaalisuus ovat kaskujen yleinen aihe ja huumorinlajeista yleisin. Kulttuuriset stereotypiat kulkevat tässä huumorissa sukupolvesta toiseen. (Kokkonen 2016, 296–300; Korhonen 2013, 257–261.) Kiusaamisen eri muodoille ja erilaisuudelle nauramiselle ei tule olla tilaa rippikoulussa (Suuri ihme 2017, 30).

Rippikoulun iltaohjelmien leikki- ja sketsikulttuuriperinne on yksi sukupuolisensitiivisen rippikoulun suurimpia haasteita. Leikkiessä ja pelatessa ollaan usein yhteydessä toisiin. On tärkeää, että koskettamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Miten voitaisiin vahvistaa iltaohjelmalla rippikoulun turvallista henkeä? Pahimmillaan iltaohjelma muuttuu koko päivän ja yleisesti työstetyn ilmapiirin turhentajaksi, jossa kaikki eivät koe oloaan turvalliseksi. (Kokkonen 2016, 296–303; Isoja ihmeitä 2016, 58; Suuri ihme 2017, 30.)

Rippikoulun kokonaissuunnittelu sukupuolisensitiivisyyden ja turvallisuuden näkökulmasta on täynnä kysymyksiä. Rippikoulut helposti sisältävät erilaisia vuosikymmeneltä toiselle siirtyviä rituaaleja, jotka korostavat sukupuolen stereotypista kaksijakoisuutta ja heteronormatiivista sukupuolta. (Kokkonen 2016, 312–315.)

Tämä haastaa työntekijöitä pysähtymään rituaalien ja tapojen äärelle ja katso-
maan niitä kriittisesti. Miten suunnitella rippikoulu, jossa kokonaisuudessaan ope-
tuksessa, iltaohjelmissa ja vapaa-ajalla vallitsee ajatus kokonaisvaltaisesta ih-
miskäsityksestä, kaikkien samanlaisuudesta ja silti ainutlaatuisuudesta? Miten
luoda turvallinen tila, jossa jokainen kuuntelee toisen tarinaa ja on valmiina koh-
taamaan uusia tilanteita avoimesti? Miten rippikoulun hartauselämän ulkopuolella
nuoret voisivat kokea Pyhän, sen, että heitä kunnioitetaan ja heidät otetaan va-
kavasti? (Isoja ihmeitä 2016, 58; Suuri ihme 2017, 30.)

4.5 Sukupuolisuus rippikouluopetuksessa

Jarmo Kokkosen väitöskirja *Sukupuoli ja yhteisöllisyys rippikoulun rituaaleissa*
(Kokkonen, 2016) tutkii sukupuolisuuden ja rippikoulun suhdetta. Sukupuolisuus
ja rippikoulu on aihe, jota ei juuri ole Kokkosen väitöskirjan lisäksi tutkittu. Seksuaalikasvatusta ja seksuaaliopetusta rippikoulussa sen sijaan on tutkittu väitöskirjoissa, pro graduissa ja aiheesta on opinnäytetöitä (Buchert 2010; Ertman 2009; Jalovaara 2014; Kemppainen 2012; Timonen 2010).

Perinteisesti keskustelu sukupuolesta on niputettu seksuaaliopetukseen. Seksuaaliopetus jää nuorten mieleen, sillä nämä teemat kiinnostavat nuoria. (Ertman 2009 193–194; Kemppainen 2012, 7.) Usein rippikouluopetuksessa seksuaaliopetus pidetään hyvin omana kokonaisuutenaan ikään kuin leirin ”loppuhuipenuksena”, joka nostaa aiheen irti arjesta ja todellisuudesta haitallisella tavalla. (Kokkonen 2016, 272–274.) Olisi erityisen tärkeää, että nuoren elämään läheisesti liittyviä asioita käsitellään rippikoulussa herkkyydellä ja viisaudella. (Ertman 2009 193–194; Kemppainen 2012, 7.)

Rippikouluopetus keskittyy yleensä ihastumiseen, rakastumiseen, parisuhteeseen, avioliittoon ja ihmisen seksuaalisuuteen. Jotkut työntekijät käsittelevät opetuksessa murrosiän tuomia fyysisiä muutoksia ja ruumiin pyhyyttä; ihmisruumis on pyhä ja Jumalan luoma kaunis ja hyvä, jota tulee vaalia. Sukupuolen ja sukupuolisuuden käsittely jää yleensä vähälle. (Kokkonen 2016, 12, 306–308; Kemppainen 2012, 32; Jalovaara 2014, 33.)

Varsin laajasti käytetty Ihan sama – rippikoulukirja on muista rippikoulukirjoista poikkeus. Ruumiillisuudesta ja sukupuolisuudesta on muista rippikoulukirjoista poiketen selkeitä mainintoja. Ihan sama – kirjassa kirjoitetaan myös, että Jumala loi ihmisen ihmiseksi. Sukupuolisuuden olemusta avataan myös kirjassa. (Koi-visto ym. 2010, 44–45.)

Rippikoulun seksuaaliopetuksessa käsitteitä seksuaalisuus, seksuaalinen identiteetti, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoliuus ja sukupuolinen identiteetti on käytetty harhaanjohtavasti usein toistensa synonyymeina. (Kemppainen 2012, 54, 57; Timonen 2010, 9–10).

Sukupuolen ja seksuaalisuuden vahva yhteys ja erillisyys ovat haaste näitä teemoja esille nostettaessa (Vilkkä 2010, 85). Medialla on myös suuri vaikutus käsitykseen sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja näiden suhteesta. Media seksualisoi sukupuolen, ja sukupuoli nähdään seksuaalisuuden välineenä. Näin on myös usein rippikoulun seksuaalisuus- ja sukupuolipuheessa. Usein rippikoulussa sukupuolta käsitellään osana heteronormatiivista seksuaalisuutta. (Buchert 2010, 130; Kokkonen 2016 43; 2008b, 3.)

Sukupuoli nousee rippikoulussa esille myös puhuttaessa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä. Näihin vähemmistöihin liittyvä puhe rippikoulun seksuaaliopetuksessa on usein vähäistä, ja mikäli moninaisuutta käsitellään, niputetaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt yhteen ja puhutaan sitä kautta ahtaasti moninaisuudesta. Usein rippikouluopetuksessa ja oppikirjoissa vähemmistöihin liittyy viittauksia siihen, että se on ”muiden ongelma”, on me ja ne. Usein puhe vähemmistöistä kirkossa on puhetta avioliittokeskustelusta. Avioliittokeskustelu on kaukana nuorten kokemusmaailmasta. Kysymys sukupuolesta ei ole kysymys seksuaalisesta suuntautumisesta, eikä varsinkaan avioliiton mahdollisuuksista. Kysymys on luomisen ihmeestä. (Kokkonen 2016, 288–293; Kemppainen 2012, 59–60, 80.)

Sukupuolisuudesta ja sukupuolesta keskusteltaessa tärkein peruspilari on turvallisuus. Asioista puhuminen niiden oikeilla nimillä on haaste monille työntekijöille. Epävarmuus herkän aiheen äärellä ei ole heikkous. Keskeneräinen saa olla,

mutta silloin työntekijän pitää harjoitella itselle vaikeiden asioiden kohtaamista ja pysähtyä niiden äärelle. Aitous ja pysähtymisen herkkyyys on puhuttelevaa. (Ertman 2009, 206; Kokkonen 2016 44; 2009; 2005, 3–4.)

Perinteisen ihmis- ja perhekäsityksen rinnalla työntekijöiden tulee pystyä käsittelemään ja kohtaamaan monimuotoiset nuoret ja perheet. Hyväksytyksi tuleminen omana itsenä ilman ehtoja kuuluu kristinuskon perussanomaan. Työntekijä voi yhdessä nuorten kanssa asettautua pohtimaan sukupuolisuutta, luomisen ihmettä, muut huomioivalla herkkyydellä. Jokaisella nuorella on oma tarinansa, ainutlaatuinen, ihmeellinen tarina, joka odottaa tulla kuulluksi. (Ertman 2009, 206; Kokkonen 2005, 3–4; Suomen ev.lut. kirkko. Sukupuoli ja seksuaalisuus kirkon työssä.)

4.6 Diakonia, rippikoulu ja kohtaaminen

Sukupuolisensitiivisyydessä on ennen kaikkea kyse aidosta kohtaamisesta ihmisten välillä (Ollikainen & Heikkilä 2017, 1–2). Kirkkoa on jo pitkään pidetty Suomessa erityisenä kohtaamisen ammattilaisena. Voimassa oleva kirkon yhteinen strategia onkin nimeltään *Kohtaamisen kirkko 2020*. Keskeisimpiä ajatuksia strategiassa on, että kirkko kutsuu ihmistä yhteyteen Jumalan ja muiden ihmisten kanssa, sekä rohkaisee välittämään itsestä ja muista. Usko yhdistää ihmisen Jumalaan ja lähimmäisiin. Jokaisella ihmisellä on oma paikkansa ja omat mahdollisuutensa. Seurakunta on yhteisö, jossa kohtaaminen on aitoa, inhimillistä ja jättää tilaa ihmisen omalle tarinalle. Kirkon kohtaamisen ydin on diakoniassa. (Kohtaamisen kirkko 2014, 15–18.)

Diakonia on lähimmäisen rakkauteen perustuvaa palvelua, jonka esimerkkinä toimii Jeesus ja hänen opetuslapsensa. Jeesus kohtasi apua tarvitsevat, köyhät, sairaat ja syrjityt. (Suomen ev.lut.kirkko. Mitä on diakonia?.) Diakonia kuuluu läpäisevänä elementtinä koko seurakunnan työhön, mutta sillä on myös seurakunnissa oma erityinen työmuotonsa, diakoniatyö. Jokaisessa seurakunnassa on vähintään yksi diakoniatyöntekijä. Tärkeässä roolissa diakoniatyössä ovat myös seurakunnan vapaaehtoiset. (Jokela 2011, 23–27.)

Diakoniatyö rakentuu kohtaamisista ja ihmisen omasta kontekstista. Se koostuu tapahtumasarjoista, jotka määräytyvät jokaisen yksilön kohdalla, hänen elämänsä mukaisiksi. Vaikka muun muassa taloudellista auttamista ja diakoniatyön yleisiä periaatteita määritteleekin yhdessä sovitut pelisäännöt, jokaisen diakoniatyön asiakkaan tarvitsema apu ja prosessi ovat yksilöllisiä. (Jokela 2011, 79–83.)

Yksi yleisimmistä diakoniatyön auttamisen menetelmistä on ihmisen kohtaaminen ja yksilölliset keskustelut. Yksilöllisiä kohtaamisia kutsutaan kirkossa usein sielunhoidoksi. Sielunhoito kohtaamisen yksi perusmenetelmä. On tärkeää, että jokainen kohtaaminen on räätälöity aina ihmisen tarpeen mukaan. Sielunhoidon ja kohtaamisen perusteita ovat ihmisen tarinan kuuleminen ja vierelle asettuminen. Kohtaamisissa työntekijän ei tarvitse olla jokaisen asian asiantuntija, vaan tärkeintä on valmius asettua kuulemaan toisen tarina. Jokaisen ihmisen elämässä on yksilölliset haasteet ja kokemukset. Tärkeiksi tavoitteeksi nousevatkin ihmisen kohtaaminen tunnetasolla ja yksilön tilanteen aito huomioiminen. (Jokela 2011, 86–87; Kiiski 2013, 22.)

Diakoniatyöllä on tärkeä rooli myös rippikouluissa. Suurimmassa osassa Suomen seurakuntia diakoniatyö on jollain tavalla mukana rippikoulujen opetuksessa. (Kiiski 2013, 25.) Rippikoulussa painottuu kauttaaltaan diakoninen elämäntapa, rakkauden ja lähimmäisyyden ajatus, jossa lähimmäisyys alkaa ystävistä ja perheenjäsenistä laajentuen naapuriapuun ja ymmärrykseen globaalista lähimmäisyydestä. Kristittynä eläminen on vastuun kantamista itsestä ja toisista. Rippikoulussa pohditaan yhdessä nuorten kanssa lähimmäisyyttä ja ihmisenä elämistä. Ihminen on luotu suhteeseen muiden kanssa. (Suuri ihme 2017, 32, 39–42.)

Nuorten on hyvä pohtia sitä, miten asioita voidaan muuttaa ja miten asioihin voi vaikuttaa (Suuri ihme 2017, 39–42). Monet nuoret innostuvat rippikoulun jälkeen erilaisista vapaaehtoistehtävistä. Nuorilla on halu auttaa ja auttaminen myös koetaan hauskana, yhteisenä asiana. Yleisin tapa aloittaa vapaaehtoistyö rippikoulun jälkeen on isoskoulutus. (Grönlund 2017, 114, 118.)

Vähintään yhtä tärkeää, kuin keskustelu lähimmäisyydestä ja auttamisesta, on keskustelu siitä, mitä on olla haavoittuvainen ja tarvita lähimmäisiä. Yksinäisyys, ahdistus ja kärsimys ovat monien rippikoulussa olevien nuorten arkipäivää. Yksinäinen ja ahdistunut nuori tarvitsee aivan erityisesti muita ihmisiä ja kohtaamisen hetkiä. (Suuri ihme 2017, 32, 39–42.) Seurakunnan työntekijät kohtaavatkin jatkuvasti enemmän ja enemmän nuoria, joilla elämänhallinta ja elämäntarkoitus on hukassa. Elämänhallinnan yhtenä suurimmista huolista nuorilla on talouteen ja toimeentuloon liittyvät huolet. Yhteiskunnassamme on yhä enemmän syrjäytyneitä ja syrjimistä kokeneita nuoria. Syrjäytymisen kokemus vaikeuttaa ihmisen elämänhallintaa kaikilla elämän osa-alueilla (Kiiski 2013, 59–61.)

Syrjimisen ja syrjäytymisen kokemus johtaa usein ihmisen kokemukseen toiseudesta. Seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden kysymyksiä tarkastellessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä on erityisesti kokemuksia toiseudesta. (Nissinen 2011, 24.)

5 ARTIKKELIN KIRJOITTAMIS- JA JULKAISEMISPROSESSI

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja artikkelin rakenne

Opinnäytetyöni tarkoitus oli kirjoittaa ammatillinen artikkeli. Ammatillinen artikkeli tarkoittaa julkaisua, jossa tekstin rakenne on vapaamuotoisempi kuin tieteellisessä artikkelissa, ja se käsittelee usein työelämään liittyvien käytännön näkökulmien esittelyä (Diakonia-ammattikorkeakoulu, Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas).

Opinnäytteen tavoitteena on tukea seurakuntien rippikoulutyötä rippikoulusuunnitelman 2017 juurruttamisessa seurakuntiin. Tarkoitus on tarjota yksi näkökulma rippikoulusuunnitelmassa painotettuun ihme-teologiaan ja siinä korostettuun nuoren näkemiseen kokonaisuutena ja ihmeenä. Artikkelissa käsitellään nuoren sukupuolisuuden kohtaamista ja seurakunnan työntekijöiden sukupuolisensitiivistä työtettä rippikoulussa. Artikkelin tavoitteena on antaa ajanmukaista tietoa sukupuolisuudesta ja sukupuolisensitiivisyydestä rippikoulussa sekä antaa käytännön toimintamalleja. Artikkelin pyrkii myös herättämään työntekijöitä pohtimaan kohtaamisen kysymyksiä rippikoulutyössä. Artikkelin tyyliksi sovimme KKP:n kanssa käytännönläheisen ammattiartikkelin, jossa kirjallisuusluettelo tulee artikkelin loppuun. Artikkelin pohjautuu kirjallisiin lähteisiin ja niistä nousseisiin kriittisiin pohdintoihini.

Artikkelin alussa esittelen teoriatietoa sukupuolesta ja sukupuolisuudesta sekä vallalla olevasta sukupuolikäsityksestä. Tämän jälkeen tarkastelen seksuaalisuutta ja sukupuolisuutta Rippikoulusuunnitelmassa 2017. Sukupuolisensitiivisyys rippikoulussa -luvussa käydään läpi perusasioita sukupuolisensitiivisistä kohtaamisesta, rippikoulun kokonaisvaltaisesta turvallisuudesta ja pysähdytään työntekijöiden kysymysten äärelle sukupuolisensitiivisen työtteen suhteen. Työntekijöiden sukupuolisensitiivisyyteen liittyvät kysymykset ovat niitä kysymyksiä, joita olen työssäni nuorisotyönohjaajana vuosien varrella kohdannut sekä KKP:n asiantuntijoiden esille nostamia kysymyksiä. Artikkelin loppupuolella poh-

din sukupuolisuutta, sukupuolen kohtaamista ja sukupuolisuuteen liittyvien kysymysten käsittelyä rippikoulun puheessa ja opetuksessa. Lopuksi kokoan yhteen vielä artikkelin keskeisimmät ajatukset.

5.2 Prosessin kuvaus ja kulku

Opinnäytetyö ideani lähti liikkeelle keväällä 2017, kun Jari Pulkkinen pyysi mukaan toteuttamaan pilottirippikoulua kesällä 2017 uuden rippikoulusuunnitelman mukaisesti. Olin jo aiemmin lukenut Rippikoulusuunnitelman 2017, koska sitä valmisteleva työryhmä oli pyytänyt siitä palautetta rippikoulutyötä tekeville. Työryhmä pyysi palautetta suunnitelman sisällöstä alkuvuodesta 2017 ja tähän vastasin arvioiden suunnitelmaa kokonaisuutena, sekä antaen yksityiskohtaisia ehdotuksia suunnitelmaan. Lähdimme tulevan kesän rippikoulutiimin kanssa suunnittelemaan rippikoulusuunnitelman 2017 mukaista rippikoulua osana laajaa rippikoulusuunnitelman 2017 pilotointia.

Rippikoulusuunnitelman 2017 nimi *Suuri ihme*, muistutti minua edellisten opintojen opinnäytetyöstä. Vuonna 2007 valmistuneen sosionomi (amk) + kirkonnuorisotyönohjaaja virkakelpoisuus opintojeni opinnäytetyön aihe oli *Ruumiillisuuden, sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden kysymykset rippikoulussa – rippikoulumateriaali*. Tein silloin rippikoulumateriaalin, jossa kokonaisvaltaisesti huomioitiin koko rippikoulussa ruumiillisuuden, sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden kysymykset. Opinnäytetyöni on jatkoa tälle ensimmäiselle opinnäytetyölleni. Tärkein anti edellisestä opinnäytetyöstäni oli sen henki, joka jalostui nyt uuden teorian tiedon, muuttuneen asenneilmapiiriin ja oman ammatillisen kasvuni myötä.

Otin yhteyttä KKP:n Jari Pulkkiseen ja kysyin, olisiko hänellä mahdollisuus toimia työelämän yhteistyötahonani. Pulkkinen löysi suunnittelemani ammatilliselle artikkelille paikan täydentämään KKP:n syksyllä julkaistavaa sähköisestä artikkelikokoelmaa ja kesällä 2017 keskustelimme tarkemmin työelämän yhteistyökumppanin odotuksista ja toiveista. Tapaamisessa sovimme aikataulusta ja keskustelimme näkökulmista, joita nostan esille opinnäytetyössäni. Aluksi artikkelini

ja opinnäytetyöni olennaisimpana näkökulmana olivat rippikoulusuunnitelman sanoituksen erot ja se, kuinka paljon enemmän uudessa rippikoulusuunnitelmassa kirjoitetaan nuorista kokonaisvaltaisina ihmeinä, turvallisuudesta, yhdenvertaisuudesta ja sukupuolisensitiivisyydestä.

Opinnäytetyöni työelämän yhteistyötaho ja toimintaympäristö ovat minulle työni kautta tuttuja, mutta teoriataustan tutkimusten ja kirjallisuuden löytyminen osoittautui minulle haastavaksi. Erityisesti ajankuvan ja alle 10 vuotta vanhan tutkimus- ja ammattikirjallisuuden etsiminen sekä lukeminen veivät aikaa sekä vaativat laajaa perehtymistä. Pyrin hyväksymään opinnäytetyöni materiaaliksi pääsääntöisesti alle 10 vuotta vanhaa materiaalia, eli materiaalia, joka on julkaistu edellisen opinnäytetyöni julkaisun jälkeen. Tiedon hakemiseen käytin ensisijaisesti erilaisia kirjastojen tiedonhakupalveluja. Artikkelin aihe tarkentui lopulta materiaalin löytymisen ja toisaalta olemassa olevan materiaalin puuttumisen myötä.

Tapasin elokuussa Jari Pulkkinen, ja keskustelimme artikkelin aiheesta. Nuorten elämän ymmärrys tässä ajassa ja sukupuolen seksualisoimisen haasteet sekä ihmisen luotuisuus nousivat artikkelin oleellisiksi näkökulmiksi. Keskustelin näistä teemoista ja näkökulmista KKP:n vs. johtajan Jarmo Kokkosen sekä perhetyön ja perheneuvonnan asiantuntija Heli Pruukin kanssa elokuun puolessa välissä, ja näkökulmani vahvistui entisestään.

Lokakuussa tapasin Heli Pruukin uudelleen, ja tämän keskustelun myötä artikkeli muutti vielä kerran muotoaan. Artikkelin ja opinnäytetyöni kärjeksi nousi tällöin sukupuolisuuden, sukupuolikäsityksen ja sukupuolisensitiivisyyden käsittely rippikoulun todellisuudessa teorian tiedon, sekä kirjallisuuden avulla. Artikkelin lähestymiskulmaksi nousi erityisesti käytännön työ ja työn kysymykset. Samalla artikkelille tarjottiin paikkaa osana *Kaunis ihminen – sukupuolisuus ja seksuaalisuus seurakunnan toiminnassa* -kirjaa, mikäli artikkelin sisältö ja muoto olisivat valmistuttuaan kirjaan sopivat.

Artikkelin paikka osana kirjaa muokkasi opinnäytetyön ja erityisesti artikkelin aiheen lopulliseen muotoonsa. Artikkelissa pyrittiin vastaamaan seuraaviin kysy-

myksiin: Miten seksuaalisuus ja sukupuolisuus ovat näkyneet aiemmin rippikoulussa ja mikä on muuttunut näiden teemojen käsittelyssä uuden rippikoulusuunnitelman myötä? Mitä on sukupuolisensitiivinen työote rippikoulussa? Miten rippikoulupuheessa ja opetuksessa näkyy sukupuolisuus?

Artikkelin lopullinen aihe teki artikkelista erityisesti KKP:n aiempia materiaaleja ja tulevaa *Kaunis ihminen – sukupuolisuus ja seksuaalisuus seurakunnan toiminnassa* -kirjaa täydentävän. Pyrin näin vastaamaan työelämän tarpeisiin mahdollisimman hyvin. Artikkelin valmistuttua se haluttiin kokonaisuena osaksi kirjaa.

Artikkelin kirjoittamisessa pyrin siihen, että voisin tuoda hankalan ja usein kärkeäkin mielipiteitä aiheuttavan teeman käsittelyyn tavalla ja sanoilla, jotka olisivat mahdollisimman arkisesti sanoitettuja, tieteellisesti riittävän todistettuja sekä herkkyydellä kirjoitettuja.

Artikkelin saatua paikan myös osana kirjaa, muotoutui palautteen antaminen artikkelista hyvin tiiviiksi. Kirjan toimitusprosessi oli hyvin nopea, joten aiemmin suunniteltu laajempi palautteen pyytäminen seurakunnan rippikoulutyön ammattilaisilta ei toteutunut. Kirjan toimittaja Heli Pruuki toimitti valmista artikkelia kevyesti, suuria muutoksia siihen ei tehty. Tämän jälkeen artikkeli siirtyi kustannustoimittajalle, jolta sain palautteena muutamia korjausehdotuksia artikkeliin. Korjausehdotukset olivat lähinnä lauseiden muotoiluun liittyviä asioita. Lisäksi selvensin ihme-teologia käsitettä vielä artikkelissa, sekä lisäsin tekstiin lisätietoa siitä, mistä lukija voi löytää lisätietoa länsimaisesta sukupuolikäsityksestä poikkeavista kulttuureista. Kirjallisuusluettelo vaati teknistä hiomista sellaiseen muotoon, jossa sen tuli olla kirjassa. Tämän jälkeen artikkeli oli valmis julkaistavaksi osana kirjaa.

Keskustelin työelämän yhteistyötahon Jari Pulkkisen ja Heli Pruukin kanssa artikkelin sisällöstä ja teemoista useita kertoja kirjoittamisprosessin aikana epävirallisesti. Varsinaisen palautteen heiltä sain artikkelin valmistuttua siihen muotoon, jossa se julkaistiin. Valmiista artikkelista saamaani palautetta käsitellen ja pohdin seuraavassa luvussa.

6 POHDINTA

6.1 Johtopäätökset

Kirkon kasvatus- ja rippikoulutyön näkökulma seksuaalisuuden ja sukupuolen kohtaamiseen on muuttunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kirkon kasvatuksen strategiatekstissä *Jumalan silmissä kauniista* on tullut Ihme. Kuitenkin edelleen rippikoulun seksuaali- ja avioliitto-opetus kuitenkin seksualisoi sukupuolen heteronormatiivisuudessaan. Sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja erityisesti sen moninaisuudesta tehdään myös usein juridinen institutiolistamisen väline keskittymällä avioliiton ja tasa-arvoiseen avioliiton kysymykseen.

Kirkko ja rippikoulutyö tarvitsee puhetta ja näkökulmaa, jossa se erottautuu sukupuolisuuden seksualisoinnista, ja jossa se puhuu ihmisen luotuisuudesta. Rippikoulusuunnitelma 2017 korostaa nuoren olevan ihme. Ihmeestä voi tulla totta vain, jos tunnemme nykynuoren elämän haasteet ja kysymykset ja olemme valmiita aidosti kohtaamaan jokaisen nuoren oman elämäntarinan.

Työntekijät tarvitsevat enemmän välineitä sukupuolten moninaisuuden kohtaamiseen ja aidosti sukupuoliherkkään kasvatusotteeseen. Sukupuolisensitiivisyys on sanana leimautunut julkisessa keskustelussa, sillä ymmärretään usein tarkoitettavan sukupuolineutraaliutta eli sukupuolten liudentamista. Seurakunnan työssä sukupuolisensitiivisyyden kohtaamisesta tuleekin puhua niin, että se tulee ymmärrettäväksi työntekijöille. Työntekijöiden käsitys sukupuolisensitiivisyydestä ei saa jäädä oletusten ja epävarman tiedon varaan.

Sukupuolisuuden kokemus on oleellinen osa minä-kuvaa, joka tarvitsee tukea muilta ihmisiltä. Kun nuori saa kokemuksen siitä, että hän on hyvä juuri sellaisena, kuin hän on ja siitä, että hänen sukupuolisuuden kokemuksensa on arvokas, hän voi alkaa pohtia sitä, kuinka itsestä tulee pitää huolta ja miten itseä voi arvostaa ja kunnioittaa. Oman itsen kokonaisvaltainen arvostaminen on tärkeä osa seksuaalisuuden tervettä ja turvallista kehittymistä.

Tärkeä paikka puheelle ja keskustelulle sukupuolisuudesta ja sukupuolesta voisi rippikoulussa olla osana luomisen teemoja ja kysymyksiä. ”Millaiseksi minut on luotu?” ja ”Olenko Jumalan luoma ihme juuri tällaisena kuin olen?” Nuoret kaipaavat työntekijöiltä tietoa kysymyksiin ”Olenko totta tällaisena kuin olen?” ja ”Olenko luotu tällaiseksi kuin olen?” Kun nuoret ymmärtävät olevansa totta – tässä hetkessä yhtenä Jumalan luoduista, arvokkaana, kauniina, rakastettuna totta – he voivat alkaa uskoa olevansa luomistyön ihme. Jumala loi ensisijaisesti ihmisen ihmiseksi. Useimpien kohdalla sukupuoli on tyttö tai poika, mutta näin ei aina ole.

Rippikoulusuunnitelma 2017 loiventaa entisestään rajoja kasvatus- ja diakonia-työn välillä seurakunnissa. Kasvatus- ja diakoniatyö pohjautuvat vahvasti diakoniselle työnäylle. Koko kirkon strategisille arvoille yhteisiä tavoitteita ovat ihmisen kohtaaminen juuri sellaisena kuin hän on, hänen tarinansa kuuleminen sekä vierelle asettautuminen arvottamatta toisen elämän kontekstia. Yhä enemmän tarvitaan työalojen ja työntekijöiden yhteistyötä, jotta kohtaaminen mahdollistuisi myös niiden ihmisten kanssa, jotka kokevat jäävänsä yhteiskunnan tukiverkostojen ulkopuolelle. Rippikoulusuunnitelma 2017, Suuri ihme, on armon ja rauhan asialla. Rippikoulusuunnitelman arvojen ja tavoitteiden juurruttaminen seurakuntiin vaatii työntekijöiltä yhteistä näkyä seurakunnan perussanomasta. Ennen kaikkea on kyse kohtaamisesta, siihen suostumisesta aidosti, että jokainen ihminen, jonka kohtaamme on erilainen, kuin itse olemme.

Opinnäytetyöni tuoteosana kirjoittamani artikkeli täydensi olemassa olevaa uuteen rippikoulusuunnitelmaan liittyvää materiaalia. Sillä oli selkeä tilaus ja lisäarvo. Valmiista artikkelista saamani palaute KKP:n asiantuntijoilta oli erittäin positiivinen. Artikkelini koettiin uudeksi, tärkeäksi, taitavaksi ja tarpeelliseksi puheenvuoroksi ja se asetti erityisesti kirjan osana erinomaisesti sille asetetut tavoitteet. Artikkelista saamani palaute vahvistaa käsitystä siitä, että tekemäni johdopäätökset ovat relevantteja.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Produktiivisen opinnäytetyön, tässä opinnäytetyössä artikkelin, eettisyys ja luotettavuus pohjautuu lähteiden ja olemassa olevien käytänteiden ajankohtaisuuteen ja kriittiseen tarkasteluun. Eettisyys tutkimus- ja kehittämistyössä tarkoittaa vääryyksien estämiseen pyrkimistä ja hyvien käytäntöjen lisäämistä. Perusperiaatteita ovat rehellisyys ja huolellisuus. Eettisesti kestävässä kehittämistyössä huomioidaan myös muiden tekemä työ ja asianmukaiset lähdeviitteet. (Diakonia-ammattikorkeakoulu, Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas.)

Kehittävässä produktiossa tärkeää on tavoitella positiivista muutosta ja kehitystä. Kehittävällä työotteella osallistutaan keskusteluun positiivisista mahdollisuuksista ja näkökulmista. Tärkeää on huomioida työelämän yhteistyötahon toiveet ja käydä niistä jatkuvaa vuoropuhelua rehellisesti ja avoimesti. (Diakonia-ammattikorkeakoulu, Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas)

Varmistaakseni eettisen, tutkimuksellisen ja hyvän otteen opinnäytetyössäni, olen pyrkinyt laajasti tutustumaan aiheista tehtyihin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Eettisyys näkyy myös siinä, kun viittaan artikkelistani saatuun palautteeseen. Olen etukäteen sopinut, millä tavoin voin viitata palautteeseen opinnäytetyössäni, vaikka palautteen antajien joukko on pieni.

Ammatillinen identiteettini ja työssäni kerätty kokemus on toisaalta vahvuus, toisaalta haaste tutkimuksen eettisyydelle. Työskenneltyäni vuosia seurakunnan nuoriso- ja rippikoulutyössä minulle on syntynyt selkeät ammatilliset tavoitteet, arvot ja visio. Haasteena opinnäytetyössäni oli nähdä myös näiden ulkopuolelle ja tarkastella myös omia ajatuksia ja arvoja kriittisesti. Tiedonkeruussa olen pyrkinyt mahdollisimman laajaan ja kriittiseen kirjallisuuden ja tutkimusten tarkasteluun.

Tärkeä pohdinnan paikka työn eettisyydelle olivat nuorten osallistamisen ja dialogisuuden kysymykset. Päädyimme yhdessä KKP:n asiantuntijoiden kanssa siihen, että tämän artikkelin kirjoittamisprosessissa ei osallisteta nuoria. Tämä rat-

kaisu tehtiin, sillä artikkeli on suunnattu ennen kaikkea työntekijöille. KKP:n valitsevien käytäntöjen mukaisesti arvioitiin tärkeänä tahona palautteen antamiseksi työelämän tahoja, jotka voivat arvioida artikkelin tieteellisyyttä. Eettisesti kestävä ja vastuullisena tämä ratkaisu koettiin myös siksi, että artikkelin kieli on tarkoitettu aikuisille luettavaksi. Artikkelin ei ole tarkoitettu nuorille, vaan työntekijöiden on tarkoitus käsitellä artikkelin näkökulmia nuorten kanssa kohtaamisissa. Näin artikkelin teemat asettuvat uuteen kontekstiin ja mukautuvat nuorten todellisuuteen. Dialogi nuorten kanssa onkin tarkoitus aloittaa käytännön työssä, johon artikkeli on tukena. Olen pyrkinyt jatkuvaan, avoimeen vuoropuheluun KKP:n kanssa, jotta artikkelini näkökulmat mukailevat niitä arvoja ja periaatteita, joita KKP haluaa tuoda yhteiseen keskusteluun. Haluan artikkelillani tukea KKP:n ja rippikoulusuunnitelman 2017 arvoja ja tavoitteita.

6.3 Ammatillinen kasvu

Koen, että minulla on monen vuoden työkokemuksen myötä vahva ammatillinen identiteetti. Koen opinnäytetyöni tukeneen laajasti ammattitaitoani ja ammatillista kasvuani. Työssä tutustuin laajasti ajankohtaiseen tietoon ja tutkimuksiin nuorista tämän päivän Suomessa ja sukupuolisuuden, ruumiillisuuden ja seksuaalisuuden kysymyksiin monesta eri näkökulmasta. Suurimpana löytönä ja oivalluksena on ollut se, että rippikoulun seksuaalikasvatus usein seksualisoi sukupuolen eikä sukupuolisuuteen liittyviä kysymyksiä todellakaan käsitellä rippikoulussa juurikaan muusta näkökulmasta. Kirkkohallitus oli hyvin merkittävä yhteistyökumppani, sillä näin artikkelini tavoittaa mahdollisimman laajan joukon kohderyhmään kuuluvia kirkon työntekijöitä ympäri Suomen. Työssäni painotan näkökulmaa, joka ei ole kovinkaan usein käsitelty kirkollisissa kirjoituksissa ja opetuksessa ja se tukee rippikoulusuunnitelma 2017 tavoitteita.

Diakoniksi valmistuminen on minulle ensisijaisesti henkilökohtainen, hengellinen kysymys. Diakonaattiuudistuksen kariuduttua jo kaksi kertaa työurani aikana, en näe todennäköisenä, että kirkon nuorisotyönohjaaja tullaan vihkimään virkaan

tulevaisuudessakaan. Virkaan vihkimys on minulle tärkeä kirkon työhön entises-
tään sitouttava hengellinen kysymys. Toivon vihkimyksen olevan mahdollinen
valmistuttuani myös diakonin pätevyyteen.

Diakonin opinnot ovat vahvistaneet käsitystäni kirkon kasvatuksen diakonisesta
ytimestä. Diakonia on koko seurakunnan yhteinen tehtävä. Se on rakkauden ja
palvelun tehtävä. Kaikessa seurakunnan kohtaamisessa ja työssä on kyse tästä.
Kuljemme Jeesuksen esimerkin mukaista tietä. Kohtaamme ihmisen arvokkaana,
rakastettavana, hyväksyttävänä Jumalan ihmeenä.

6.4 Ajatuksia tulevaisuuden opinnäytetöihin ja tutkimuksiin

Ruumiillisuuden, sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden kysymykset tulevat haas-
tamaan yhteiskuntaa ja kirkkoa tulevaisuudessakin ja työ Rippikoulusuunnitel-
man 2017, *Suuri ihme*, parissa on vasta alkamassa seurakunnissa. Tähän men-
nessä kirkon kasvatustyön näkökulmasta on tutkittu ja tehty opinnäytetöitä lä-
hinnä seksuaalisuuskasvatuksesta ja nuorten seksuaalisuuden käsittelystä ja
kohtaamista rippikoulussa, isoskoulutuksessa ja kasvatustyössä. Kuitenkin näyt-
tää siltä, että sukupuolisuuden käsittely opetuksessa ja kohtaamisessa sekä ih-
misen luotuisuuden ihmeellisyys, ovat näkökulmia, joita kirkko tarvitsisi pysyäk-
seen aidosti ajassa. Kirkon tehtävä on olla ihmisen arvoa ylläpitävä vastakulttuuri
sille, mitä ympärillämme tapahtuu mediassa ja yleisessä kulttuuripuheessa. Pal-
jon on tutkittavaa ja kehitettävää näissä teemoissa ja niihin tulisi tarttua mahdol-
lisimman eri näkökulmista.

Rippikoulusuunnitelma 2017 on vasta rantautumassa seurakuntiin. Rippikoulu-
suunnitelmaan 2017 perehdytetään seurakuntia ja se tulee käyttöön vuoden
2018 aikana. Kuinka hyvin rippikoulutyö saa uuden suunnitelman tavoitteet ja nä-
kökulmat käytännön työhön? Miten rippikoulutyö muuttuu tulevaisuudessa? Mitä
ovat uuden suunnitelman vahvuudet ja haasteet? Näissä teemoissa riittää tutkit-
tavaa ja uuden suunnitelman mukaisten materiaalien kehittämistä ei ole vielä
edes aloitettu. Rippikoulusuunnitelma 2017 ympärille on tilausta useille tutkimuk-
sille ja kehittämistehtäville.

LÄHTEET

- Aarnio, K., Kallinen, K., Kylmä, J., Solantaus, T. & Rotkirch, A. (2017). *Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset*. (Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D62/2017). Helsinki: Väestöliitto.
- Aarnipuu, T. (2008). *Trans sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: LIKE.
- Alanko, K. (2014). *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* (Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 72 Seta, Seta-julkaisuja 23). Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Alanko, K., Heikkinen, L. & Taavetti, R. (2015). *Hyvinvoiva sateenkaarinuoritutkimushanke, Tulosten tiivistelmä*. (Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 82/ Seta-julkaisuja 26). Saatavilla 5.8.2017 http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori_tiivistelma.pdf
- Alasuutari, M. (2016). Tytön ja pojan varhaiskasvatus. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) *Sukupuolikysymys* (s.122–141). Helsinki: Gaudeamus.
- Allianssi ry. (2016). Nuorista Suomessa. Helsinki: Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.
- Buchert, M. (2010). *Rakkauden välittäjä vai moraalin vartija? Narratiivinen tutkimus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papeista perhe- ja seksuaalikysymysten äärellä*. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto) Helsinki: Helsingin yliopisto
- Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. (2015). Seksuaalisuuden portaat. Helsinki: Opetushallitus.
- Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. (2010). *Portaita pitkin Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen Opas vanhemmille*. Helsinki: WSOY.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu. *Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas* Saatavilla 20.8.2017 <http://libguides.diak.fi/tutkehopas>
- Elämä, usko, rukous. Rippikoulusuunnitelma 2001. (Piispankokouksen hyväksymä 11.9.2001). Helsinki: Kirkkohallitus.

- Ertman, K. (2009). Yksi osa elämää – Seksuaalikasvatuksen haasteellisuus ja ihanuus rippikoulussa. Teoksessa T. Innanen & K. Niemelä (toim.), *Rippikoulun todellisuus* (s.193–209). (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 107). Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Grönlund, H. (2017). Nuoret vapaaehtoisina kirkossa yhteiskunnassa. Teoksessa J. Kokkonen (toim.), *TEHDÄÄN IHMEITÄ! Osallisuus, vapaaehtoisuus, jäsenyys ja hengellisyys isostoiminnassa* (s.107–124). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hautala, A. (2016). *Viiltävä nuoruus*. Helsinki: BoD.
- Heikkilä, E. & Ollikainen, J. ”Voinko olla Batman prinsessamekossa?” *Opas sukupuolisensitiivisyyden huomioimiseen varhaiskasvatuksessa*. (Opinnäytetyö, Lahden ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla 7.5.2017 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/124983/Heikkila_Emmi.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Huuska, M. (toim.) (2015). Sukupuolen moninaisuus. Helsinki: Seta ry.
- Huuska, M. (2011). Sukupuolen monimuotoisuuden ammattillinen kohtaaminen. Teoksessa L. Tuovinen, O. Ståhlström, J. Nissinen & J. Hentilä (toim.) *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus* (s.222–259). Helsinki: Gaudeamus.
- Isoja ihmeitä (2016). Isostoiminnan linjaus 2016. Helsinki: Kirkkohallitus/ Kirkon kasvatus ja perheasiat.
- Jalovaara, J. (2014). ”Että näillä eväillä” *Seksuaalikasvatusta Suomen evankelisluterilaisen kirkon seurakunnissa Jumalan silmissä ihmekirjan kautta toteutettuna*. (Opinnäytetyö, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma). Saatavilla 7.8.2017 https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/84937/Jalovaara_Janna.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jokela, U. (2011). Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kainulainen, P. (2006). Pyhä ruumis ja salaperäinen sielu, Tyttöjen ja poikien teologia. Teoksessa E. Heinonen, E. Jokela & J. Porkka (toim.) *Jumalan silmissä KAUNIS tytöt ja pojat Artikkelikokoelma*. (s. 6–13.) Helsinki: Kirkkohallitus.

- Kemppainen, E. (2012) *Rippikoulun oppikirjojen seksuaali- ja perhe-etiikka*. (Uskontopedagogiikan pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto, Käytännöllisen teologian osasto). Saatavilla 8.8.2017
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/33749>
- Kettunen, P. (2014). *Häpeästä hyväksyntään*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kiiski, J. (2013). Diakonityöntekijä rinnalla kulkija ja kaatopaikka. (Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 33). Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kinnunen, S. (2008). Nuoren itsetunto. Teoksessa H. Pruuki (toim.), *Nuorten sielunhoidon käsikirja* (s. 46–59). Helsinki: LK-kirjat/ Lasten keskus Oy
- Kirkko ja kaupunki (2017). 22.9.2017. 51 pappia julkaisi kuvagallerian, jossa he kertovat vihktivänsä samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon Saatavilla 29.1.2018 <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/51-pappia-on-julkaissut-helsingin-sanomissa-kuvagallerian-jossa-he-kertovat-vihktivansa-samaa-sukupuolta-olevia-pareja-avioliittoon>
- Kirkko ja kaupunki (2016). Oikeustieteen professori: Kirkolla on velvollisuus vihkiä samaa sukupuolta olevat Saatavilla 29.1.2018 <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/oikeustieteen-professori-kirkolla-on-velvollisuus-vihkia-samaa-sukupuolta-olev-1>
- Kohtaamisen kirkko (2014). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020. (Suomen ev-lut. kirkon julkaisuja 7 Kirkko ja toiminta). Kirkkohallitus. Saatavilla 7.8.2017 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$FILE/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$FILE/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf)
- Koivisto, J., Paalanen, H. & Siukonen, A. (2010). *Ihan sama – Eilen, tänään ja ikuisesti*. Helsinki: LK-kirjat/ Lasten keskus Oy.
- Kokkonen, J. (2016). *Sukupuoli ja yhteisöllisyys rippikoulun rituaaleissa*. (Väitöskirja, Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 123). Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kokkonen, J. (2009). *Rippikoulun tulevaisuus 5+5+5*. Saatavilla 7.8.2017 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content297FFC>

- Kokkonen, J. (2008a). Sielunhoito rippikoulussa. Teoksessa H. Pruuki (toim.), *Nuorten sielunhoidon käsikirja* (s.232–252). Helsinki: LK-kirjat/ Lasten keskus.
- Kokkonen, J. (2008b). Seksuaalikasvatus on vaikea pala kasvattajille. Kirkkohallitus. Saatavilla 7.8.2017 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/042E98500E54B13AC22577290025E253/\\$FILE/Kokkonen_seksuaalikasvatus.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/042E98500E54B13AC22577290025E253/$FILE/Kokkonen_seksuaalikasvatus.pdf)
- Kokkonen, J. (2005). *Seksuaalikasvatus rippikoulussa*. Kirkkohallitus. Saatavilla 7.8.2017 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3D3DC2>
- Korhonen, A. (2013). *Kiusan henki – Sukupuoli ja huumori uuden ajan alussa*. Helsinki: Atena Kustannus Oy.
- Köykkä, A. (2014). *Nuorisotyön alkeet ja jatko*. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja.
- L 1054/1993. Kirkkolaki. Saatavilla 7.8.2017 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>
- Läsnäolon nuorisotyö (2016). Suomen evankelisluterilaisen kirkon erityisnuorisotyön linjaus. (Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 54). (Kirkko ja toiminta). Saatavilla 7.8.2017 [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D9D6B62032CF080AC2257E2E0012D390/\\$FILE/Erityisnuorisotyön_strategia.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D9D6B62032CF080AC2257E2E0012D390/$FILE/Erityisnuorisotyön_strategia.pdf)
- Merikivi J., Myllyniemi S. & Salasuo M. (toim.) (2017). *Media hanskassa, Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 Mediasta ja liikunnasta*. (Nuorisotutkimusverkoston julkaisut). Nuorisotutkimusseura//Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki: Väestöliitto.
- Monikasvoinen kirkko (2008). Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 2004-2007. (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103). Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Muu mikä - hanke (2010). Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten Visio 2020. Saatavilla 7.8.2017 <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/655/fid/1060/>
- Myllyniemi, S. (2016). *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. (Nuorisotutkimusverkoston julkaisut). HELSINKI: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto.

- Nissinen, J. (2011). Luottamuksen rakentuminen moninaisuutta kunnioittaen. Teoksessa L. Tuovinen, O. Stålström, J. Nissinen & J. Hentilä (toim.) *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus* (s.11–32). Helsinki: Gaudeamus.
- Nuoret seurakuntalaisina (2012). (Hyväksytty kirkkohallituksen täysistunnossa 11.12.2012). Suomen ev.lut kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2012:6. Saatavilla 7.8.2017 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/KH_nuoret_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/KH_nuoret_www.pdf)
- Penttinen, (2011). Pappi ja sateenkaari kansa. Teoksessa L. Tuovinen, O. Stålström, J. Nissinen & J. Hentilä (toim.) *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus* (s.271–282). Helsinki: Gaudeamus.
- Porkka, J. (2016). Rippikoulu ja isostoiminta aikuisuuteen kasvattajina: sisä- ja ulkosyntyinen uskonnollisuus sekä sosiaalinen pääoma. Teoksessa J. Salminen (toim.) *Miten Suomi usko?* (s. 90–125). Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Pruuki, H. (2008). Suuret korvat ja pieni suu – lähtökohtia nuorten sielunhoitoon. Teoksessa H. Pruuki (toim.) *Nuorten sielunhoidon käsikirja* (s.9-20). Helsinki: LK-kirjat/ Lasten keskus Oy.
- Pruuki, H. (2004). Vuorovaikutustilanteiden mahdollisuudet ja ansat rippikoulussa. Teoksessa H. Aaltonen, L. Pruuki, P. Saarainen (toim.) *Rippikoulun käsikirja* (s. 147–166). Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Pruuki, L. (2010). *Rippikoulun pikkujättiläinen*. Helsinki: LK-kirjat/ Lasten Keskus Oy.
- Rakkauden lahja (2008). Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Ratinen, T. (2015). *Synnistä Jumalan lahjaksi – Muuttuva seksuaalisuus ja usko*. Helsinki: Kirjapaja
- Rinkinen, T. (2012). *Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä Väestöliiton Internetpalvelussa*. (Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D54/2012). (Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto). Helsinki: Väestöliitto.

- Sainio, E. (2007). *Ruumiillisuuden, sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden kysymykset rippikoulussa – Materiaalia rippikouluun*. (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla 4.5.2017. http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Jarvenpaa2007/015671_jrvenp_sainiow5295.pdf
- Setlementtiliitto *Sukupuolisensitiivisyys*. Saatavilla 29.1.2018 <https://www.setlementti.fi/sukupuolisensitiivisyys/sukupuolisensitiivisyys3>
- Suhonen, S. (2014). Sukupuolen määrittelyn käytännöt ja itsenään elämisen mahdollisuudet. Teoksessa M. Gissler, M. Kekkonen, P. Känkänen, P. Muranen & M. Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisinsanoen Nuorten elinolot – vuosikirja 2014*. (s. 178–186). Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Suomen ev.lut. kirkko *Mitä on diakonia?* Saatavilla 20.8.2017 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content43EA4D>
- Suomen ev.lut. kirkko (2017). Piispainkokouksen pöytäkirja 5.4.2017. Saatavilla 29.1.2018 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content488F97>
- Suomen ev.lut. kirkko *Sukupuoli ja seksuaalisuus kirkon kasvatustyössä*. Saatavilla 7.8.2017 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content3A40FA>
- Suuri ihme (2017). Rippikoulusuunnitelma 2017 (Piispankokouksen hyväksymä 5.4.2017). Helsinki: Kirkkohallitus
- Suomen kättilöliitto – Finlands Barnmorskeförbund ry (2013). *IhmiSeksi 2013*. Helsinki: Suomen Kättilöliitto – Finlands Barnmorskeförbund ry.
- Tervo-Niemelä, K. (2016). Sukupolvien muutos, usko ja jumalanpalveluskokemus. Teoksessa J. Salminen (toim.) *Miten Suomi uskoo?* (s.27–47). (Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 284). Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Timonen, R. (2010). *Rippikoulukirjojen seksuaalikasvatuksen ja -opetuksen tavoitteet*. (Opinnäytetyö, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu, Kansalaistoiminta ja nuorisotyö). Saatavilla 7.8.2017 <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/7197/Raija+Timonen.pdf;jsessionid=E38C04AD834469A7E8B8D2DC1D5EE448?sequence=1>

Tuovinen, L. (2011). Henkinen ja hengellinen väkivalta ja seksuaalinen toiseus. Teoksessa Tuovinen, L., Ståhlström, O., Nissinen, J. & Hentilä, J. (toim.) *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus*. (s.321-330). Helsinki: Gaudeamus.

Tytöt ja pojat seurakuntalaisina (2012). (Hyväksytty kirkkohallituksen täysistunnossa 23.10.2012). (Suomen ev.lut kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2012:5). Saatavilla 7.8.2017 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/5E6F32D8B80CB424C2257AB6003A4314/\\$FILE/Tytot-japojat.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/5E6F32D8B80CB424C2257AB6003A4314/$FILE/Tytot-japojat.pdf)

Vilkkä, H. (2010). *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

LIITE1 ARTIKKELI

Sukupuolisuus rippikoulussa

Eppu Rantala

Länsimaissa on ollut kautta aikain tapana määritellä ihmiset naisiksi tai miehiksi. Lapsen sukupuoli halutaan usein tietää jo raskauden aikana. Lapsen syntyessä kätilö ilmoittaa ensimmäisenä, onko lapsi tyttö vai poika. Biologisten ominaisuuksien lisäksi käsitys ihmisen sukupuolesta rakentuu syntymästä saakka arkipäivän tulkinnoille. Neuvolakortissa lapsia kuvataan usein sukupuolimääräisesti: poikavauvoihin liitetään sellaisia määreitä kuin ”reipas” ja tyttöjä puolestaan kuvaillaan ”suloisiksi”. Mitä nuorempi lapsi on, sitä vahvempi on vanhempien asema lapsen sukupuolen roolituksessa. Kun lapsi kasvaa, sukupuoliroolin määrittelevät päiväkotikoti, koulu ja vapaa-ajan harrastukset. Periaatteellisella tasolla oleva erilaisuuden hyväksyntä ei välttämättä ohjaa arkipäiväisiä ajatuksiamme, asenteitamme ja sanoituksiamme. Lapsen sukupuoli-identiteetti rakentuu usein feminiinisille ja maskuliinisille oletuksille.

Ihmisen sosiaalinen sukupuoli koostuu näistä arkipäivän peilauksista, kokemuksista ja sanoituksista. Sosiaalinen sukupuoli liittyy myös ihmisen kulttuurisiin taustoihin ja juridisiin siteisiin. Ihmisen oma kokemus on osa sosiaalista sukupuolta. Biologinen sukupuoli taas koostuu genetiikasta ja anatomiasta. Sukupuolisuuteen liittyvät myös aistillisuus ja sukupuolen toimijuus. Kulttuurissamme vallitsee vahvana oletus, että sukupuolia on kaksi. Tyttö kasvaa naiseksi, ja poika kasvaa mieheksi.

Biologisesti emme kuitenkaan jakaudu kahteen ryhmään. Osa ihmisistä ei koe olevansa naisia eikä miehiä, ja osa kokee olevansa molempia. Todellisuus on siis yleisiä oletuksia paljon moninaisempi ja monimutkaisempi. Länsimaisessa kulttuurissa emme usein tunnista emmekä tunnusta sitä, että sukupuolisuuden kenttä on hyvin monimuotoinen ja monivivahteinen. (Eri kulttuurien sukupuolikäsityksistä katso mm. Tiia Aarnipuu: *Trans. Sukupuolen muunnelmia*. Helsinki:

Like 2008 ja Maarit Huuska (toim.): *Sukupuolen moninaisuus*, Seta ry 2015.) Sukupuolella on ensisijaisesti kysymys minän kokemisesta ja itseilmaisusta. Se on itsemäärittelyn kysymys. Mikäli ihmisen sukupuolen kokemus tai sen ilmaisu poikkeaa ympäristön sille asettamista oletuksista, voi ehjä ja myönteinen minäkuva ja sukupuoli-identiteetti olla vaikeaa ja jopa mahdotonta rakentaa.

Osa sukupuolikäsitystämme on sukupuolen mutkaton liittäminen seksuaalisuuteen. Seksuaalisuutta pidetään usein erottamattomana osana ihmisen sukupuolta. Nainen on ihminen, joka on seksuaalisesti kiinnostunut miehistä, ja mies on ihminen, joka on kiinnostunut naisista. Sukupuolen oletetaan kertovan ei vain seksuaalisuutemme, vaan myös sen, millaisesta seksistä pidämme. Seksuaalisuus on osa sosiaalista sukupuoltamme, mutta se ei määräydy sukupuolen ilmaisumme tai kokemuksemme perusteella. Sukupuolta käytetäänkin harhaanjohtavasti usein seksuaalisuuden synonyymina. Sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen sotkeminen vaikeuttaa moninaisuuden käsittelyä ja erityisesti ongelmista puhumista.

Rippikouluikäinen nuori elää vaihetta, jossa hän prosessoi omaa seksuaalisuuttaan ja sukupuolisuuttaan. Nuoruus on isojen henkisten, fyysisten ja hormonaalisten muutosten aikaa. Nuori saattaa kokea arvottomuutta, vaikka olisi lapsuudessa kokenut olevansa hyväksytty ja rakastettu. Murrosiässä nuoren itsetunto horjuu helposti. Nuori on altis kritiikille ja torjutuksi tulemisen kokemuksille. Nuoren minäkuva syntyy vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Nuoren minäkuvaa rakentaa se, miten hän kokee muiden ihmisten ajattelevan hänestä.

Ulkonäkö on yksi asioista, joiden suhteen nuoret kokevat eniten tyytymättömyyttä. Nuoren minäkuva ja usein myös ruumis altistuu kommentoinnin kohteeksi nettimaailmassa ja sosiaalisessa mediassa. Kuvien lähettäminen erilaisiin sosiaalisen median palveluihin on nuorten arkipäivää. Nuori katsoo nettiin kuin peiliin kysyen ”kuka minä olen” ja etsii hyväksyntää muiden kommentoinnista. Monien itsetunto rakentuukin kuvien kommenttien ja tykkäysten varaan, ja välillä ne saattavat olla hyvin loukkaavia ja törkeitä ja suoranainen kiusaamisen kanava. Ulkonäön merkitys on kasvanut sekä tytöillä että pojilla. Tykkäyksien ja kommenttien

määrä kertoo nuoren ”arvon” tai ”arvottomuuden”. Vastaukset kysymykseen ”Kelpaanko minä?” luetaan sosiaalisen median tykkäyksistä ja kommentoinnista.

Kasvava, epävarma, omaa kelpaavuuttaan etsivä nuori kaipaa aikuiselta herkkää ja sensitiivistä kohtaamista. Sukupuolisensitiivisyys on herkkyyttä huomata fyysisen ja ulkoisen sukupuolen lisäksi kaikki se, miten ihmisen oma minäkuva rakentuu. Sukupuolisensitiivisyys ei tarkoita sukupuolineutraaliutta. Sen ei ole tarkoitus haalentaa tai poistaa sukupuolta. Sukupuolisensitiivisyys ei neutralisoi sukupuolta vaan iloitsee kaikista sukupuolista ja niiden moninaisuudesta.

Seksuaalisuus ja sukupuolisuus rippikoulusuunnitelmissa

Rippikoulua on kehitetty vuosikymmenten aikana valtakunnallisten rippikoulusuunnitelmien avulla. Rippikoulusuunnitelma 1980 oli suppea, behavioristinen suunnitelma, jonka tavoitteet olivat enemmän oppituntimaisessa oppimisessa ja opitun ”perille menemisessä”. Vaikka se mainitseekin nuoren elämänskysymykset, niihin paneutuminen on hyvin kapeaa. Rippikoulusuunnitelma 2001 *Elämä, usko, rukous* oli jo edeltäjänsä nuorikeskeisempi. Nuoren elämänskysymykset otettiin todesta, ja turvallisuutta pohdittiin osana oppimisen mahdollisuuksia.

Rippikoulusuunnitelmia ovat tukeneet kirkon kasvatustyön painopiste- ja strategiamateriaalit. Sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä rippikoulusuunnitelma 2001 sai tuekseen erityisesti vuosina 2006–2008 kirkon kasvatustyön painopisteen *Jumalan silmissä kaunis*. Jumalan silmissä kaunis -materiaali painotti positiivista, hyväksyvää ja vastuuntuntoista näkökulmaa ruumiillisuuteen, sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen. Tärkeänä tavoitteena oli saada nuori ymmärtämään, että yhtä tärkeää kuin lähimmäisenrakkaus on rakkaus itseen. Hän on kaunis, hyväksytty ja rakastettu, ei vain opettamisen, evankelioinnin ja kurinpidon kohde. Hän on Jumalan kuva.

Jumalan silmissä kaunis -painopisteen perillisenä Ihme-teologia, puhe Jumalan ja ihmisen välisestä suhteesta, on juurtunut osaksi kirkon kasvatus- ja rippikoulutyötä 2010-luvulla. Ihme-teologia viittaa psalmiin 139. Ihminen on Jumalan luoma arvokas, korvaamaton ja kopioimaton suuri ihme kokonaisvaltaisena sieluna,

mielenä ja ruumiina. Jumalan on luonut minut minuksi ja sinut sinuksi. Olemme jokainen ainutlaatuisia ihmeitä ja olemme ihmeitä yhdessä. Nuori on arvokas ja hyväksytty. Hän on tärkeä osa yhteisöä. Jokainen nuori haastaa työntekijää omalla tarinallaan ja yksilöllisyydellään. Jokaisella nuorella on oikeus turvallisuuteen, yhteyteen, nähdäksi tulemisen kokemukseen ja iloon.

Rippikoulusuunnitelma 2017 *Suuri ihme* painottaa edeltäjiään huomattavasti enemmän sitä, että nuoren tulee kokea olevansa kaunis, hyväksytty, rakastettu ihme juuri sellaisena kuin hän on. Turvallisuus nähdään myös seksuaalisuuteen, ruumiillisuuteen ja sukupuolisuuteen liittyvänä turvallisuutena. Suunnitelmassa alleviivataan sukupuolisensitiivisyyttä ja hyväksyvää katsetta. Rippikoulun tavoitteissa ja arvoissa korostuu ennakkoluuloton, avoin ja ei-arvottava kohtaaminen. Turvallista ilmapiiriä pyritään luomaan monin tavoin. Yhtenä rippikoulun vahvuutena pidetään leikkiä ilmapiirin luojana. Leikki voi parhaimmillaan nostaa nuorten itsetuntoa ja tuoda kokemusta kelpaamisesta, pahimmillaan musertaa sen ja jättää ulkopuolelle.

Rippikoulussa oleelliseksi tavoitteeksi nousee oman arvon oivaltaminen. Oman arvon ymmärtäminen johtaa ymmärrykseen myös muiden arvosta. Nuorta tuetaan pitämään itsestään huolta kaikilla elämän aloilla. Rippikoulusuunnitelmassa 2017 sukupuoli nostetaan esille todesta otettavana, omana tärkeänä teeman, toisin kuin edeltäjässään Rippikoulusuunnitelmassa 2001, jossa sukupuolta käsitellään vain suhteessa toiseen sukupuoleen seksuaali-identiteetin kasvun teemojen yhteydessä.

On tärkeää, että nuori saa rippikoulussa käsityksen siitä, että ihmisen ruumis, sukupuoli ja seksuaalisuus ovat Jumalan luomia, pyhiä ja hyviä. Terve ihminen suhtautuu rakastavasti ja hyväksyvästi ihmisyyteen, sukupuolisuuteen, ruumiiseen ja seksuaalisuuteen.

Sukupuolisensitiivisyys rippikoulussa

Rippikouluun tuleva nuori on oman itsensä etsimisen ja kehittymisen vaiheessa. Nuoren identiteetti on keskeneräinen, ja sitä määrittää usein ulkonäkö. Nuori ei ehkä osaa nähdä itseään muiden silmin, tai edes terveen kriittisesti. Nuoret elävät hyvin paineistetussa ja suorituskeskeisessä ympäristössä. Osaaminen, onnistuminen ja ulkonäkö määrittelevät usein nuoren kokemusta kelpaamisesta. Nuoret ovat jokainen omanlaisiaan.

Rippikouluun tulevilla nuorilla on kaipuu tulla nähdyksi ja rakastetuksi. Aikuinen, joka pysähtyy ottamaan nuoren todesta ja kohtaamaan tämän, voi parhaimmillaan vahvistaa nuoren positiivista kokemusta itsestään ja omasta identiteetistään. Kohtaaminen on vierellä kulkemista, pysähtymistä ja sen sallimista, että jokainen nuori on omanlaisensa. Nuorelle tulee kertoa yhä uudestaan, että hän on Jumalan luoma ja Jumalan kuva. Rippikoulussa tulee olla myös turvallista niin, että ketään ei jätetä yksin. Työntekijöiden onkin tärkeää pohtia, miten kohdata erilaisia ryhmässä olevia nuoria.

Rippikoulu pyrkii aina ehdottomasti olemaan sosiaalisesti ja hengellisesti turvallinen. Turvallisen ja hyväksyvän tilan luominen on haaste rippikoulussa. On tärkeää, että nuorten yhteisössä vallitsee armollinen, salliva ja avoin ilmapiiri. Työntekijän sanoilla, katseilla ja sillä, miten työntekijä suhtautuu yleiseen kielenkäyttöön ja tapaan puhua, on merkitystä sille, miten nuoret kokevat ilmapiirin turvallisuuden. Yhteisö on turvallinen, kun jokainen voi luottaa siihen, että häntä koskee yhdenvertainen kunnioitus ja rakkaus. Kaikkia suojellaan juuri sellaisina, kuin he ovat. Nuoret, nuorten perheet ja läheiset muodostavat usein hyvin moninaisen joukon. Nuorten tulee voida kokea yhteisön turvallisuuden ulottuvan myös heidän läheisiinsä.

Lapsella ja nuorella tulee olla rauha etsiä omaa identiteettiään, kokea keskeneräisyyttä ja epävarmuutta. Tarve aikuisen läsnäoloon on kasvanut, ja on tärkeää, että työntekijä haluaa olla mukana nuoren elämässä aikuisena, turvallisena kohtaajana. Turvallisuus merkitsee jokaisen kohtaamista omana itsenään ja rajojen kunnioittamista. Rippikoulun turvallisuus rakentuu pienillä asioilla; valituilla

sanoilla, katseilla ja kohtaamisilla erityisesti vaikeissa hetkissä ja nuoren epävarmuuden äärellä.

Työntekijällä tulee olla riittävä ymmärrys sukupuolisensitiivisyydestä. Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa stereotyypioiden rikkomista, jotta jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus kasvaa yksilönä ilman sukupuolen mukaan luotuja odotuksia. Se on taitoa huomioida sukupuolen moninaisuutta ja hyväksyä ihminen omana itsenään. Sukupuolisensitiivisyys on kohtaamista aidosti. Yksilön kehitys ottaa muotonsa siitä puheesta, joka sukupuolelle asetetaan asenteissa ja odotuksissa.

Sukupuolisensitiivisyydessä ymmärretään, että sukupuoliuus ja seksuaalisuus ovat herkkiä, henkilökohtaisia ja monimuotoisia asioita. Sanavalinnat ja pienet tahattomat asiat voivat helposti sulkea nuoria ulkopuolelle ilman, että se olisi tarkoitus. Usein työntekijän onkin vaikea tehdä työtä riittävällä sukupuolisensitiivisyydellä. Aina kohdatessamme uusia ihmisiä luemme muita niillä oletuksilla, joita olemme rakentaneet aiemmista kokemuksistamme. Katsekontakti on työntekijän tärkein työkalu, jota tulee harjoitella. Kuinka nuorta katsotaan? Minkälaisella katseella viestitän avointa hyväksyntää, milloin tunkeudun nuoren reviirille? On tärkeää, että pystymme ilmaisemaan hyväksyntää kaikissa kohtaamisissa ja että nuori kokee tulleen nähdyksi.

Sukupuolisensitiivisyys saattaa herättää rippikoulun työntekijässä kysymyksen ”Mitä voin sanoa?” Sukupuolisensitiivisyyttä ei pidä kuitenkaan pelätä. Tärkeämpää kuin se, mitä sanotaan, on se, että työntekijä on valmis kuuntelemaan sitä, miten nuoret itse kokevat itsensä ja oman tarinansa. Se haastaa pysähtymään arjen yleistysten ja tapojen äärelle. On hyvä luopua sukupuoleen liittyvistä loke-roinneista silloin, kun se ei ole pakollista. Viivähtää hetki sen kysymyksen äärelle, tarvitseeko nuoria tässä kohtaa jakaa tyttöihin ja poikiin.

Sukupuolisensitiivisyys pyrkii ottamaan huomioon erityisesti ne nuoret, joiden sukupuoliuuden kokemus on epävarma tai ei vastaa biologista ja juridista sukupuolta. Sukupuolisensitiivisyys ei kuitenkaan ole vähemmistökysymys, se liittyy jokaiseen kohtaamiseen. Monella nuorella, jonka sukupuolen kokemus vastaa

biologista sukupuolta, on suuri epävarmuus. ”Kelpaanko sellaisena tyttönä tai poikana kuin olen?” ”Voinko olla tyttö tai poika, vaikka en ole kuin joku muu?”

Rippikoulun työntekijöiden on hyvä pysähtyä pohtimaan, kuinka paljon puheessa viljellään feminiinisiä tai maskuliinisia määreitä ja ihanteita. Järjestetäänkö vapaa-ajalla askartelua tytöille ja jalkapalloa pojille? Sukupuolisensitiivisyydestä hyötyvät kaikki, sillä se mahdollistaa jokaiselle tilan olla juuri niin feminiini, maskuliini tai sukupuoleton kuin haluaa.

Sukupuolisensitiivisyydessä lapsia ja nuoria tuetaan siihen, minkä he kokevat oikeaksi. Se on herkkyyttä ja valmiutta huomata ja huomioda sukupuolisuutta. Jokainen lapsi pyrkii omassa tahdissaan omaksi itsekseen. Nuoren on saatava määritellä sukupuolensa itse, tai olla määrittelemättä. Nuoren nimeä ja termejä tulee kunnioittaa. Nuoren kutsuminen hänen toivomallaan nimellä on identiteetin positiivista huomioon ottamista. Aikuisten tehtävä on kestää epätietoisuutta ja määrittelemättömyyttä.

Luodessamme sukupuolisensitiivistä ja turvallista rippikoulua on tärkeää, että homotteluun ja transfobiseen vitsailuun suhtaudutaan samalla vakavuudella kuin rasismiin. Länsimaisessa kulttuurissa sukupuoli ja seksuaalisuus ovat kaskujen yleinen aihe ja huumorinlajeista yleisin. Kulttuuriset stereotypiat kulkevat tässä huumorissa sukupolvea toiseen. Kiusaamiselle ja erilaisuudelle nauramiselle ei tule olla tilaa rippikoulussa.

Rippikoulun iltaohjelmien leikki- ja sketsikulttuuriperinne on yksi sukupuolisensitiivisen rippikoulun ja isostoiminnan suurimpia haasteita. Leikkiessä ja pelatessa ollaan usein kontaktissa toisiin. On tärkeää, että koskettamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Oman ja toisen intimitietin rikkominen on haitallista. Iltaohjelmalla pitäisi pyrkiä vahvistamaan rippikoulun turvallista henkeä. Pahimmillaan iltaohjelma muuttuu koko päivän ajan työstetyn ilmapiirin turhentajaksi, jossa kaikki eivät koe oloaan turvalliseksi. Huonossa leikkikulttuurissa huumori perustuu toisen ihmisen kustannuksella nauramiseen ja esimerkiksi ihmisen seksuaalisen ja sukupuolisen ulottuvuuden huvittavuuteen.

Sukupuolisensitiivisyyden lisäksi rippikoulujen ilmapiirissä tärkeää on huomioida jokaisen nuoren kasvurauha. Työntekijöillä on ymmärrys siitä, että liian aikaisin aloitetut seksuaaliset kokemukset vahingoittavat helposti nuoren seksuaalisuuden kehitystä, ja tätä viestitään rippikouluissa nuorille usein. Aina ei kuitenkaan tulla ajatelleeksi, että erilaiset mielikuvat ja seksuaalinen huumori saattavat myös vaikuttaa vahvasti nuoren kehitykseen. Voi olla myös haitallista, jos liian nuorten kaverisuhteita pidetään aikuisten puheissa seurustelusuhteina. Aikuisten tapa puhua nuorten välisistä suhteista saattaa tahtomatta ohjata lasta kohti seksuaalisten kokemusten maailmaa.

Yhteisten pelisääntöjen luominen on ensiarvoisen tärkeää. Rippikoulun kokonaissuunnittelu sukupuolisensitiivisyyden ja turvallisuuden näkökulmasta on täynnä kysymyksiä. Miten suunnitella rippikoulu, jossa niin opetuksessa ja iltaohjelmissa kuin vapaa-ajalla vallitsee ajatus kokonaisvaltaisesta ihmiskäsityksestä, kaikkien samanlaisuudesta ja silti ainutlaatuisuudesta? Miten luoda turvallinen tila, jossa jokainen kuuntelee toisen tarinaa ja on valmis kohtaamaan uusia tilanteita avoimesti? Miten nuoret voisivat kokea rippikoulun hartauselämän ulkopuolella Pyhän – sen, että heitä kunnioitetaan ja heidät otetaan vakavasti? Miten nuori voi kokea, että puhe ihmeestä koskee jokaista, juuri häntä?

Sukupuolisuus rippikoulun puheessa

Ihminen tarvitsee minäkuvan ja sukupuoli-identiteetin rakentamiseen suhteen toisiin ihmisiin. Hän tarvitsee kehityksensä ja kasvunsa aikana sekä erottumisen että samaistumisen ja ihailun kohteita. On tärkeää, että nuoret kuulevat aikuisilta erilaisia tarinoita. Yksikin tarina, jossa ihminen voi kokea samaistumista, voi muuttaa kokemuksen epämääräisestä toiseudesta ymmärrykseksi. Ahdistus voi vaihtua selkeään näkyyn ja käsitykseen omasta identiteetistä. Tärkeitä tarinoiden ja hyväksyvän puheen paikkoja ovat rippikoulun yhteiset opetukselliset hetket. Perinteisesti keskustelu sukupuolesta on niputettu seksuaaliopetukseen. Seksuaaliopetus jää nuorten mieleen, sillä nämä teemat kiinnostavat nuoria. Onkin erityisen tärkeää, että nuoren elämään läheisesti liittyviä asioita käsitellään rippikoulussa herkkyydellä ja viisaudella.

Rippikoulun seksuaaliopetuksessa käsitteitä seksuaalisuus, seksuaalinen identiteetti, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuolisuus ja sukupuolinen identiteetti on käytetty harhaanjohtavasti usein toistensa synonyymeina. Rippikouluopetus keskittyy yleensä ihastumiseen, rakastumiseen, parisuhteeseen, avioliittoon ja ihmisen seksuaalisuuteen. Jotkut työntekijät käsittelevät opetuksessa murrosiän tuomia fyysisiä muutoksia ja ruumiin pyhyyttä; ihmisruumis on pyhä ja Jumalan luoma kaunis ja hyvä, jota tulee vaalia. Sukupuolen ja sukupuolisuuden käsittely jää yleensä vähälle.

Sukupuolen ja seksuaalisuuden vahva yhteys ja erillisyys ovat haaste näitä teemoja esille nostettaessa. Medialla on myös suuri vaikutus käsitykseemme sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja näiden suhteesta. Media seksualisoi sukupuolen, ja sukupuoli nähdään seksuaalisuuden välineenä. Näin on myös usein rippikoulun seksuaalisuus- ja sukupuolipuheessa. Usein rippikoulussa sukupuolta käsitellään osana heteronormatiivista seksuaalisuutta.

Sukupuoli nousee rippikoulussa esille myös puhuttaessa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä. Näihin vähemmistöihin liittyvä puhe rippikoulun seksuaaliopetuksessa on usein vähäistä, ja mikäli moninaisuutta käsitellään, niputetaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt yhteen ja puhutaan sitä kautta ahtaasti moninaisuudesta. Usein puhe vähemmistöistä kirkossa on puhetta avioliittokeskustelusta. Avioliittokeskustelu on kaukana nuorten kokemusmaailmasta. Kysymys sukupuolesta ei ole kysymys seksuaalisesta suuntautumisesta, eikä varsinkaan avioliiton mahdollisuuksista. Kysymys on luomisen ihmeestä.

Tärkeä paikka puheelle ja keskustelulle sukupuolisuudesta ja sukupuolesta voisi rippikoulussa olla osana luomisen teemoja ja kysymyksiä. ”Millaiseksi minut on luotu?” ”Olenko Jumalan luoma ihme juuri tällaisena kuin olen?” Nuoret kaipaavat työntekijöiltä tietoa kysymyksiin ”Olenko totta tällaisena kuin olen?” ja ”Olenko luotu tällaiseksi kuin olen?” Kun nuoret ymmärtävät olevansa totta – tässä hetkessä yhtenä Jumalan luoduista, arvokkaana, kauniina, rakastettuna totta – he voivat alkaa uskoa olevansa luomistyön ihme. Jumala loi ensisijaisesti ihmisen ihmiseksi. Useimpien kohdalla sukupuoli on tyttö tai poika, mutta näin ei aina ole.

Sukupuolisuuden kokemus on oleellinen osa jokaisen minä-kuvaa, joka tarvitsee tukea muilta ihmisiltä. Kun nuori saa kokemuksen siitä, että hän on hyvä juuri sellaisena kuin hän on ja että hänen sukupuolisuuden kokemuksensa on arvokas, voi alkaa pohtia sitä, kuinka itsestä tulee pitää huolta ja miten itseä voi arvostaa ja kunnioittaa. Oman itsen kokonaisvaltainen arvostaminen on tärkeä osa seksuaalisuuden tervettä ja turvallista kehittymistä.

Sukupuolesta ja sukupuolisuudesta puhuminen ei aina ole helppoa. Rippikoulun työntekijän on tärkeää pysähtyä itse sen äärelle, kuka minä olen. Mikä on minun kokemukseni sukupuolestani? Mitä minulle sukupuolisuuteni merkitsee? Emme elä tyhjiössä, olemme osa oman elämämme historiaa. Se, miten koemme itsemme ja sukupolemme, riippuu paljon siitä, minkälaisen mallin olemme saaneet. Ihminen on osa sitä sukupuolten ilmentymisen jatkumoa, jonka keskellä hän elää.

Sukupuolisuudesta ja sukupuolesta keskusteltaessa tärkein peruspilari on turvallisuus. Epävarmuus herkän aiheen äärellä ei ole heikkous. Keskeneräinen saa olla, mutta silloin työntekijän pitää harjoitella itselle vaikeiden asioiden kohtaamista ja pysähtyä niiden äärelle. Aitous ja pysähtymisen herkkyyys on puhuttelevaa. Työntekijä voi yhdessä nuorten kanssa asettautua pohtimaan sukupuolisuutta, luomisen ihmettä, muut huomioivalla herkkyydellä. Jokaisella nuorella on oma tarinansa, ainutlaatuinen, ihmeellinen tarina, joka odottaa tulla kuulluksi.

Lopuksi

Sukupuoli on olennainen osa meitä, Luojan luomia ihmeitä. Rippikoulu on ihmiseksi kasvamista ja pysähtymistä nuoren kanssa ihmisen kasvun ja elämänkysymysten äärelle. Monet rippikoulun työntekijät ovat omaksuneet Jumalan silmissä kaunis- ja Ihme-ajattelun nuorten ihmeellisyydestä, ruumiillisuuden, sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden pyhyydestä ja kauneudesta. Keskustelu sukupuolesta ja sukupuolisuudesta jää kuitenkin usein vähälle, ja sukupuoli nähdään osana puhetta seksuaalisuudesta. Rippikouluopetus ja rippikouluperinteet käsittelevät sukupuolisuutta seksuaalisuuden välineenä.

Kasvava, epävarma, omaa kelpaavuuttaan etsivä nuori kaipaa aikuiselta herkkää ja sensitiivistä kohtaamista. Sukupuolisensitiivisyys ei neutralisoi sukupuolta vaan kunnioittaa nuoren omaa kokemusta sukupuolisuudesta ja iloitsee siitä hänen kanssaan. Hyväksytyksi tuleminen omana itsenä ilman ehtoja kuuluu kristinuskon perusajatukseen. Sille ei voi asettaa ulkoisia tai eettisiä rajoja, muuten sanoma menettää merkityksensä.

Seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden kysymykset liittyvät aina myös moninaisuuden kysymyksiin, jotka haastavat ihmistä erilaisuuden kohtaamiseen. Itselle tuntemattoman pelko estää meitä näkemästä erilaisuutta osana Jumalan kuvaa. Erilaisuus ja moneus on Jumalan kuvan edellytys. Kun keskustellaan hyväksynnästä, keskustellaan hyväksynnän kohteina ”heistä”. Keskustelu hyväksynnästä onkin syytä unohtaa, sillä nuori tulee hyväksyä sellaisenaan. Ei ole muuta vaihtoehtoa kuin moninaisuuden hyväksyminen ja sietäminen. Yhteiskunnassa tulisi olla nollatoleranssi puhuttaessa ”heistä” ja ”meistä”. Kirkon kasvatus- ja rippikoulutyö voi toimia tämän nollatoleranssin puolustajana ja alkaa puhua vain ”meistä”, Suurista ihmeistä.

Kirjallisuus

- Aarnipuu, Tiia: *Trans. Sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Like 2008.
- Alanko, Katarina: *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Helsinki: Nuorisotutkimusseura 2014.
- Alasuutari, Maarit: Tytön ja pojan varhaiskasvatus. – Teoksessa *Sukupuolikysymys*. Toim. Marita Husso & Risto Heiskala. Helsinki: Gaudeamus 2016. 122–141.
- Buchert, Maria: *Rakkauden välittäjä vai moraalin vartija? Narratiivinen tutkimus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papeista perhe- ja seksuaalikäysymysten äärellä*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto 2010.
- Ertman, Kira: Yksi osa elämää – Seksuaalikasvatuksen haasteellisuus ja ihanuus rippikoulussa. – Teoksessa *Rippikoulun todellisuus*. Toim. Tapani Innanen & Kati Niemelä. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus 2009. 193–209.
- Huuska, Maarit (toim.): *Sukupuolen moninaisuus*. Helsinki: Seta ry 2015.
- Isoja ihmeitä, Isostoiminnan linjaus 2016*. Helsinki: Kirkkohallitus / Kirkon kasvatustutkimus ja perheasiat 2016.
- Kemppainen, Emmi: *Rippikoulun oppikirjojen seksuaali- ja perhe-etiikka*. Helsinki: Uskontopedagogiikan pro gradu- tutkielma, Helsingin yliopisto 2012.
- Kettunen, Paavo: *Häpeästä hyväksyntään*. Helsinki: Kirjapaja 2014.
- Koivisto, Johanna, Paalanen, Helena & Siukonen, Antti: *Ihan sama – Eilen, tänään ja ikuisesti*. Helsinki: LK-kirjat / Lasten keskus Oy 2010.
- Kokkonen, Jarmo: *Sukupuoli ja yhteisöllisyys rippikoulun rituaaleissa*. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus 2016.
- Kokkonen, Jarmo: *Seksuaalikasvatus on vaikea pala kasvattajille*. Helsinki: Kirkkohallitus 2008.
- Kokkonen, Jarmo: *Seksuaalikasvatus rippikoulussa*. Helsinki: Kirkkohallitus 2005.
- Läsnäolon nuorisotyö, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon erityisnuorisotyön linjaus 2016*. Helsinki: Kirkkohallitus 2016.
- Merikivi, Jani, Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.): *Media hanskassa, Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta*. Nuorisotutkimusseura / Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016.

- Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020.* Muu, mikä -hanke 2010.
<http://www.alli.fi/binary/file/-/id/655/fid/1060/>.
- Myllyniemi, Sami: *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015.* Nuorisotutkimusseura / Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016.
- Nuoret seurakuntalaisina.* Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehittämisasiakirja. Helsinki: Kirkkohallitus 2012.
- Nuorista Suomessa.* Helsinki: Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi ry. Nuorisotutkimusseura / Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016.
- Ratinen, Teemu: *Synnistä Jumalan lahjaksi – Muuttuva seksuaalisuus ja usko.* Helsinki: Kirjapaja 2015.
- Elämä, usko, rukous.* Rippikoulusuunnitelma 2001. Helsinki: Kirkkohallitus 2001.
- Suuri ihme.* Rippikoulusuunnitelma 2017. Helsinki: Kirkkohallitus 2017.
- Sinkkonen, Jari: *Nuoruusikä.* Helsinki: WSOY 2010.
- Suhonen, Sami: Sukupuolen määrittelyn käytännöt ja itsenään elämisen mahdollisuudet. – Teoksessa *Nuoruus toisin sanoen, Nuorten elinolot – vuosikirja 2014.* Mia Gissler, Marjatta Kekkonen, Päivi Känkänen, Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jäntti. Tampere: Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014. 178–186.
- Tytöt ja pojat seurakuntalaisina.* Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehittämisasiakirja. Helsinki: Kirkkohallitus 2012.
- Vilkkä, Hanna: *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen.* Jyväskylä: PS-kustannus 2010.